

"Жыццё кароткае — Айчына вечная!"

Грамада

БЕЛАРУСКАЯ ПУБЛІЦЫСТЫЧНАЯ ГАЗЕТА

№ 2, верасень-кастрычнік 1993 год | Спецыяльны выпуск | Тыраж 100000 экз. | Кошт 15 руб.

Хто вінаваты?

Інфармацыйнае рэха "Грамады"

"... эвалюцыйная сітуацыя":

Што рабіць?

"Нізы" не ж-ад-аюць жыць у дзікабразным рынку, "вяр-хі" гараць ж-ад-аннем правіць балем па-бальшавіцку...

Алесь АДАМОВІЧ:

"Р-ад-ыяцыя імгненная, чыноўнік — марудны" (з пісьма генсеку) — чытайце на 2-й стар.

Лех Валенса

па дарозе з храма ў храміну: "Бог адзін, і Ён усё бачыць!"

Прэзідэнт Польшчы Лех Валенса ў час візіту ў Беларусь другі дзень пачаў з малітвы. Пасля храма ён накіраваўся ў храміну Дома ўрада, дзе выступіў на сесіі ВС з заявай:

— Мы, жыхары Сярэдняй і Усходняй Еўропы, не жадаем новага п-ад-дзелу кантынента. Мы хочам адзінай Еўропы — бяспечнай, стабільнай і багатай. Мы — еўрапейцы і маем на гэта права. Дэмакратыя, свабодны рынак, самакіраванне і прыватызацыя набліжаюць нас да адзінай Еўропы. Я ўпэўнены, што Польшча і Беларусь могуць адыграць у гэтым працэсе дзейсную ролю.

Прэзідэнт падкрэсліў таксама, што Польшча і Беларусь — свабодныя суверэнныя дзяржавы і іх аб'ядноўваюць не толькі агульныя межы, але і даўнія гістарычныя традыцыі, культура. Цяпер кожная з рэспублік сама вызначае свой шлях. Польшча з зацікаўленасцю і сімпатыяй сочыць за станаўленнем беларускай дзяржаўнасці, адраджэннем беларускай культуры, духоўнасці, мовы.

Лех Валенса зазначыў, што вырашаецца пытанне аб прадастаўленні Гданьскага порта беларускаму флоту і стварэнні польска-беларускага банка.

На сустрэчы з журналістамі былы кіраўнік польскай "Салідарнасці" канстатаваў: і Польшча, і Беларусь жывуць на духоўным "пераломе". Тая палітыка, тая філасофія, тая ваенная дактрына сваё аджылі, і гэта трэба разумець незалежна ад таго, хочацца гэта каму ці не. Менавіта зараз прадаставілася цудоўная магчымасць працаваць на Будучае і мацаваць нармальныя адносіны паміж народамі.

Перад сустрэчай з палякамі, якія жывуць на Беларусі, прэзідэнт запэўніў журналістаў, што ён абавязкова скажа: "Любіце край і свята шануйце хлеб гэтай зямлі, не рабіце нічога, што б магло развесці нас на два бакі. Памятайце: Бог адзін, і Ён усё бачыць!..".

Генезіс пытання

— Энергетычны крызіс? — Не бярыце да галавы!..

Як паведаміў наш пар-ляманцкі карэспандэнт, яшчэ пры адкрыцці 12-й сесіі Вярхоўнага Савета ўносілася прапанова ўключыць у парадак дня пытанне аб сітуацыі з палівам, але за гэту прапанову прагаласавалі ўсяго 157 дэпутатаў.

Прагаласавалі ж за выключэнне гэтага пытання кіраўнік фракцыі Б° вяжор у Белы дом Расіі сп.Казлоў, старшыня камнафтхіміі пры Саўміне сп.Мардашоў, дарадчык прэм'ера сп.Скарынін і сам прэм'ер...

Згодна з данымі Дзяржкамстата насельніцтву ў першай палове гэтага года было адпушчана аж 7 працэнтаў бензіну ад агульнага расходу... Няўжо астатнюю колькасць, гэта 700.000 тон, спаліла трактарыстка Паша Ангеліна?..

Леанід КРАЎЧУК:

— Прэм'ер не піянер,

каб, не зрабіўшы справу, г.зн. не вывучыўшы ўрокі, рабіць заявы...

Такую думку ўслых і сам сабе выказаў прэзідэнт Украіны з нагоды гучнага міфа пра кананізаваны выратавальны "эканамічны саюз" трох...

Ніхто, у рэшце рэшт, яму не пярэчыць. Але ж яго вышчальнікам варта было б павучыцца маўчанню ў... в'етнамскіх лягушак, якія здзяйсняюць рэгулярныя паветраныя пералёты з Ханоя ў Парыж, каб своечасова і ў свежым выглядзе трапіць у якасці далікатэсу на стол парыжан і парыжанак.

Вось гэта ...ка...мічны саюз!..

Праўда ў "Правде"

Аркадзь ВОЛЬСКІ:

— Фіяска "бліцкрыгу"

Прэзідэнт Расійскага саюза прамыслоўцаў і прадпрымальнікаў у гутарцы з палітычным аглядальнікам "Правды" ахарактарызаваў вынік праводзімых рэформ як канец эканамічнага "бліцкрыгу". А ў якасці галоўнай прычыны эканамічнага тупіка назваў апрача развалу СССР — расп-ад Расіі "в ее понимании до 1917 года", які меў, на яго думку, "катастрофические последствия", таму што імперыя будавалася як старая, так і новая: бы "одна большая фабрика".

Лагічным працягам "бліцкрыгу", на думку ўплывовага лідэра "Грамадзянскага саюза", "должны стать всеобщие выборы на всех уровнях власти".

Цікава, ці чытаюць "Праўду" лідэры прапартыйнай фракцыі Б° у бел-рускім пар-ляманце? Ці толькі тое чытаюць, што ім прыемна чытаць — накшталт чарнасоценнага артыкула "Петля Кравчука"?!.

Леў: "Сваб-оду героям 19 жніўня 1991 г-ода!!!"
Фота Мікалая АМЕЛЬЧАНКІ.

Правакацы-Я

Бомба з... калыскі рэвалюцыі

Як заявіла прэс-служба МУС Беларусі, адказнасць за выбух на плошчы Незалежнасці ў Мінску ўзяла на сябе ленінградская "партыя справядлівасці" са штаб-кватэрай у "калысцы рэвалюцыі". Выбух, паводле слоў яе прадстаўніка Мж.Мажайскага, — сігнал для распачатку "военных действий" за адраджэнне былога "Саюза непарушнага...".

Спроба маскоўскай "Правды" і саўміна-расійскай "Рэспублікі" "прышыць" гэту справу Беларускаму згуртаванню вайскоўцаў патыхае тухлай качкай.

Пасля "бунту"

Якарным цапом — да месцейка!..

— Я прыхільнік марудных, паступовых рэформ, — так пракаменціраваў аперэтачны бунт у бел-рускім пар-ляманце Станіслаў Шушкевіч. — І мяне падтрымлівалі да таго часу, пакуль мы не падышлі да рашэння эканамічных пытанняў і праблем мясцовай улады. Людзі, якія дзесяцігоддзямі займалі кіруючыя пас-ад-ы ў абласцях, гарадах і раёнах, не ж-ад-аюць прымаць маю прапанову аб правядзенні выбараў усім насельніцтвам.

Адкрытым тэкстам

"День" і здань

Пасля "ломки рогов" прэзідэнту пачнецца працэс рэінтэграцыі, дзверы Расіі расчыняцца і ў іх увойдуць Арменія, Азербайджан, Беларусь. Апрача іх — Паўночны Казахстан, Крым, Данбас і Эстонія, дзе руская дамінанта вельмі моцная... Так "глаголет" галоўны рэдактар маскоўскай газеты "духовной оппозиции" пісьменнік-серадняк А.Праханаў.

А рэспубліка Буркіна-Фасо са СНІДам будзе прынята ў склад неаэсэсэсэр, як вы лічыце, сэр Праханаў?!.

Апазіцы-Я і пазіцы-Я

Думка прафлідэра

У здаровай палітычнай барацьбе загартоўваецца здаровы арганізм, выказаў думку ў прамой лініі тэлеперадачы "Эканамічная хваля" адзін з прафсаюзных лідэраў рэспублікі.

Ён не разумее пазіцыі ўрада, які шарахаецца ад разумных прапаноў. Хіба яны цяперашняму артадаксальнаму складу ўрада як мёртваму прыпарка?..

Уладзімір ЗАБЛОЦКІ:

"Сваб-о-да і Ад-казна-сць, альбо Калі ў-ра-д не ўсяму галава" — чытайце на 2-й і 3-й стар.

Дыпла-мА-ты-Я

Мяснікові — у Парыжы

У Парыжы прайшла нарада кансультатыўнай групы па фінансавай дапамозе Беларусі ў здзяйсненні праграмы рыначных рэформ з боку вядучых заходніх краін.

У рабоце нарады ўдзельнічалі кіраўнікі фінансавых і эканамічных ведамстваў ЗША, Японіі, Германіі, Англіі, Францыі і іншых краін, а таксама міжнародных фінансавых арганізацый на чале з Сусветным банкам. Беларускую дэлегацыю ўзначальваў першы намеснік Старшыні Саўміна Міхаіл Мясніковіч, які выступіў на нарадзе з дакладам пра стан і перспектывы працэсу рэформ у Беларусі.

Мэтры сусветнай фінансавай сістэмы і эканомікі справядліва ўказалі на слабасць органаў казначэйства, падатковай адміністрацыі, банкаўскай справы, антыманапольнага рэгулявання, на тое, што гэтыя важныя дзяржаўныя інстытуты часам ствараюцца на ...голым месцы.

Безумоўна, сустрэча дадала мала аптымізму ў гаспадарчых колах рэспублікі, але ж сам факт яе правядзення з'яўляецца знамянальным і таму суцешным.

... Кебіч на Старой плошчы

"Подписанием трех соглашений — о взаимных обязательствах и требованиях, связанных с использованием рубля — валюты РФ в качестве законного платежного средства на территории Беларуси, о..." — завяршыліся ўлетку расійска-беларускія перамовы, паведаміў "Парламенцкі веснік".

Прайшлі лічаныя дні, у Расіі грымнула грашовая рэформа, і ўпэўненая заява камандарма бел-рускай эканомікі вытхлася, "как сон, как утренний туман", ды абярнулася тым, што ўладныя расійскія структуры перакрылі газ!..

Хто паручыцца, што пасля пятнаццатага раунда перагавораў з расійскім бокам і падпісання кананізаванага "...ка...мічнага саюзу" Вячаслаў Францавіч не апынецца з аддадзенай камандай на спісаным міна-нос-цы "Минск"!?.

"Пайка" і байка

За каго лебедзь? За каго рак? За каго шчупак?

На апошняй сесіі ВС зроблена чарговая спроба прыняць законапраект аб Камітэце дзяржаўнай бяспекі. Каменем спатыкнення ізноў аказалася пытанне: каму павінен падпарадкоўвацца КДБ? Вярхоўнаму Савету альбо "часоваму ўраду", у чыю запрэжку запрэгліся аўтары законапраекта?..

"Героі нашага часу"

У "бой" павёў Прывалаў

Калі на апошняй сесіі ВС не прайшла папраўка аб адкліканні Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь, другую атаку на спікера ўзначаліў палкоўнік А.Прывалаў з клічам: "Доверяете ли вы Председателю Верховного Совета?" і ўзняў за сабой, мяркуючы па выніках галасавання, 166 дэпутатаў.

Герой?!.

Агенцтва "Новая НІВА"—"Парламенцкі веснік".

Бу-да-ваць цывілізаваную Дзяржаву, ці На-з-ад, у "казарменны сацыял-ізм"?!

Сяргей ЗАКОННІКАЎ, галоўны рэдактар часопіса "Полымя", член Цэнтральнай рады Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады

Падзеі, якія адбываюцца ў доме "магутнага ўсходняга суседа", зноў раскалыхваюць Беларусь. На парушэнне "стабільнасці" грамадства, якой так любяць пахваляцца нашы ўладныя структуры, паўплывала і мясцовая ініцыятыва — кіраўніцтва суверэннай дзяржавы адсунула ўбок ранейшыя дэкларацыі аб палітычнай і эканамічнай незалежнасці, аб нейтральнасці і бяз'ядзернасці Рэспублікі Беларусь і выступае за ваенны і эканамічны саюз з Расіяй. Такім чынам, як бачым, усё вяртаецца "на кругі своя" — пачынаецца рэанімацыя савецкай імперыі.

Такое развіццё падзей не стала нейкай нечаканасцю. Апошнім часам у рэспубліцы актывізаваліся рэакцыйныя сілы, якія, выкарыстоўваючы эканамічны крызіс, катастрафічнае паніжэнне жыццёвага ўзроўню людзей, пачалі выцягваць бальшавіцкія лозунгі, павялі масіраваную атаку на незалежнасць, суверэннасць нашай дзяржавы, на беларускую мову і культуру, нацыянальнае Адраджэнне. Дзейнічаюць гэтыя сілы нахабна і цынічна, а іхняя галоўная зброя — фальсіфікацыя, дэмагогія, фальш і самая звычайная хлусня, якую многія ачмураныя, затурканыя людзі прымаюць за праўду.

Дзівіцца няма чаму, бо дэнацыяналізаванае, праімперскае, разбэшчанае сваёю ўладаю над людзьмі мясцовае чыноўніцтва (ад верху і да самага нізу), як і прадстаўнікі "пятай калоны" — люд, які спяшаў у "каўбасную" Беларусь "на ловлю счастья и чинов", шматлікія адстаўнікі, ніколі не жылі клопатамі нашай шматпакутнай зямлі і яе народа, святым, спаконвечным спадзяваннем беларусаў — "людзьмі звацца".

Яны ніяк не могуць змірыцца, што Беларусь сёння хоча быць не калоніяй, а незалежнай дзяржавай, каб весці самастойную знешнюю палітыку, каб супрацоўнічаць на роўных з усімі народамі свету, каб будаваць сваё палітычнае, эканамічнае і духоўнае жыццё не пад наглядам "старэйшага брата", а зыходзячы з уласных інтарэсаў, улічваючы нацыянальныя асаблівасці, рэсурсы і магчымасці, традыцыі і вопыт.

Развал СССР, усе сённяшнія беды рэаніматары спісваюць на дэмакратаў, на Белавежскае пагадненне. Але ў гэтых словах праўды няма. Савецкая імперыя пачала развальвацца пасля смерці Сталіна, яшчэ пры Хрушчове і Брэжневе.

Вопыт існавання чалавецтва сведчыць, што распад імперый заўсёды адбываўся ў час войнаў, яму садзейнічалі многія знешнія фактары. Лёс савецкай імперыі ў гэтым плане унікальны. Яе не стала ў мірны час. А чаму? Ды таму, што вялізны лапсярдак, сфастрыгаваны на хуткую руку гнілымі ніткамі з безлічы самых розных абрэзкаў, усё роўна, рана ці позна, павінен быў разысціся па шве. Хоць і таталітарная, мілітарызаваная, але слабаарганізаваная, малаэфектыўная звышдзяржава не можа бясконца, сілаю трымаць у падначаленні дзесяткі народаў з рознаю культураю, звычаямі, традыцыямі, псіхалогіяй. Прытым народы не маленькія, а колькасна і якасна з вялікім патэнцыялам.

Сёння ў бясконцых магазінных чэргах чутны зласлівыя галасы: "Развалілі Саюз, жадалі незалежнасці, "самасційнасці", ну дык і атрымлівайце, што хацелі!" Гіперінфляцыя, высокія цэны на прадукты і тавары, жабрачае існаванне многіх людзей — нашы рэаліі. Але давайце скажам сумленна: а ці было ў простага чалавека за гады савецкай улады нармальнае, заможнае, цывілізаванае жыццё? Такімі-сякімі шчадротамі карысталася невялікая частка грамадства — партыйна-савецка-ваенна-гаспадарчая наменклатура, яе родзічы і людзі "на падхваце", а звычайныя працаўнікі жылі ад зарплаты да зарплаты, лічачы кожную капейчыну.

Дзеля справядлівасці зазначым, што ў параўнанні з галоднай Расіяй наша рэспубліка лічылася "раем": былі прадукты і тавары, нават нейкі выбар. А дзякуючы чаму? Ды ўсё той жа нястрачанай працавітасці, самаадданасці беларусаў, якія выраблялі прадукцыі на душу насельніцтва столькі, колькі ў развітых краінах Еўропы.

Пра што гэта гаворыць? Ды пра тое, што трэба верыць у свой народ, быць перакананым, што ён зможа пабудаваць незалежную, багатую матэрыяльна і духоўна дзяржаву. А дагэтуль нашы сілы, энергія, прыродныя рэсурсы, зямля няшчадна эксплуатаваліся імперскім цэнтрам. Беларусь не працавала на свой дабрабыт, росквіт, а стала батрачкаю, ператварылася ў прамысловасці — у ваенізаваны зборачны цэх, у сельскай гаспадарцы — у вялізны свінакомплекс.

Вынік усяго гэтага сумны: забруджаныя, захімізаваныя гарады, закінутыя "неперспектыўныя" вёскі, перанасычаныя ядахімікатамі і мінеральнымі ўгнаеннямі палі, залітыя гноем рэкі, азёры і калодзежы. А ў дадатак і самая маштабная бяда — чарнобыльская, з якою беларусы засталіся сам-насам, нягледзячы на шматлікія абяцанні былога саюзнага кіраўніцтва.

Дык давайце ж падумаем: каму патрэбны ваенны і эканамічны саюз з Расіяй, якім яго бачыць сённяшняе кіраўніцтва, і што прынясе ён беларускаму народу?

Выгадны гэты саюз перш за ўсё нашаму ўраду, які даваў абяцанні налева і направа, кляўся, што стаіць за незалежнасць Беларусі і будуе яе, што думае пра дабрабыт народа, а сам таптаўся на месцы, чакаючы палітычных змен у Расіі, рэанімацыі старой бальшавіцкай сістэмы. "Новая ініцыятыва ўрада" дапамагае яму аберагчы ад народнага гневу і суда карумпіраванае чыноўніцтва ўсіх узроўняў, спекулянтаў, перакупшчыкаў і зладзеяў — шматлікіх раскрадальнікаў багацця рэспублікі, схаваць сваю бездапаможнасць, бяздзейнасць, няўменне прагназіраваць развіццё падзей, праводзіць самастойную палітыку.

За такі саюз галасуюць абедзвюма рукамі рэакцыйная праімперская армейская вярхушка, прадстаўнікі ваенна-прамысловага комплексу, якія заўсёды былі ў прывілеяваным становішчы па фінансах і пастаўках, жылі прыпяваючы, без асаблівых клопатаў. Да іх далучаюцца кіраўнікі прадпрыемстваў, што выпускаюць састарэлую, неканкурэнтаздольную прадукцыю. Перспектыва вываду войскаў з Беларусі, скарачэння арміі, канверсіі, структурных і тэхналагічных змен у прамысловасці, настойлівай працы па павышэнню якасці выпускаемай прадукцыі, арыентацыі на новыя рынкі збыту — для іх як костка ў горле.

Такі саюз падтрымліваюць і кіраўнікі тых калгасаў і саўгасаў, якія дзесяцігоддзямі спажывалі мільярдныя дзяржаўныя датацыі без аніякай аддачы.

Дык што, шаноўныя? Вы хочаце, каб і надалей беларусы паўгалоднымі сядзелі на бочцы з порахам, кармілі пачварнай велічыні армію, пасылалі сваіх сыноў пад кулі, выпускалі нікому не патрэбны ваенны і цывільны металалом, забруджвалі і нішчылі сваю, даведзеную і так ужо да ручкі, спакутаваную зямлю? Не выйдзе! Свой стары хамут на шыю народа вы ўжо не надзенеце!

Страшна яшчэ і тое, што хочуць гэтага ці не хочуць кіраўнікі рэспублікі, а ваенны саюз з Расіяй рэальна падштурхоўвае наша грамадства да расколу, бо яно складаецца не толькі з абаронцаў і рэаніматараў савецкай імперыі, але і з людзей, шчыра адданых ідэі суверэннасці, незалежнасці, нейтральнасці, бяз'ядзернасці нашай дзяржавы, якія хочуць жыць свабодна, у згодзе і міры з усімі народамі. Вынікі такога расколу могуць быць трагічнымі.

Таго, хто верыць казкам пра тое, што разбураная і прапітая Расія, як буксір, выцягне Беларусь у заможнае жыццё, чакае вялікае расчараванне. Ніколі такога не будзе. Расія сама знаходзіцца ў стане зацяжнога палітычнага і эканамічнага крызісу, а таму лёс нашага народа менш за ўсё турбуе яе.

Калі ж гаварыць пра эканамічныя зносіны, супрацоўніцтва, то яны могуць паспяхова развівацца і без нейкіх саюзаў ці блокаў, што засведчана сусветным вопытам. Гэты вопыт паказвае, што дзесяткі дзяржаў, бяднейшых на рабочую сілу і прыродныя рэсурсы, чым Беларусь, знайшлі сваё месца, забяспечылі цывілізаванае, заможнае жыццё сваім народам. Дарэчы, невялікія, мабільныя дзяржавы заўсёды хутчэй выходзілі з эканамічнага крызісу. Ды спадзявацца на добрага дзядзьку не выпадае. Нічога не прыходзіць само па сабе.

Увесь свет сёння зайздросціць высокаму ўзроўню жыцця ў Германіі, Японіі. Але не трэба забывацца, што толькі ў апошнія дзесяцігоддзі немцы і японцы маюць магчымасць спажываць па цывілізаваных мерках. У пасляваенны перыяд яны перажылі і інфляцыю, і іншыя непрыемныя выдаткі станаўлення сучаснай эканомікі, працавалі, сціснуўшы зубы, за невялікую зарплату. На такое стаўленне да працы неабходна настройвацца і нам, іншага выйсця няма. Пабудова незалежнай, заможнай дзяржавы — надзвычай складаная і цяжкая праца, прыкладанне розуму, таленту, майстэрства ўсіх: парламента, урада, народа.

Мы павінны патрабаваць нармальных, паважлівых адносін да Беларусі з боку ўсіх суседзяў, тэрмінова заняцца структурнай і тэхналагічнай перабудовай нашай ваенізаванай прамысловасці, рэфармаваннем сельскай гаспадаркі, стварэннем належных умоў для плённай працы сапраўдных прадпрымальнікаў, фермераў, а не заглядаць у рот некаму, не плесціся ў хвасце падзей. Сённяшнія парламент і ўрад гэтага не зробяць, ва ўладныя структуры павінны прыйсці новыя, па-сапраўднаму заклапочаныя лёсам Бацькаўшчыны людзі.

Усім насельнікам нашай дзяржавы трэба зразумець адзін раз і назаўсёды, што вярнуць савецкую імперыю немагчыма. А вось пабудаваць суверэнную, прававую, цывілізаваную Рэспубліку Беларусь, дзе будуць жыць заможна, разумна, культурна і годна прадстаўнікі ўсіх нацыянальнасцей, усіх палітычных перакананняў, усіх веравызнанняў, можна, і да гэтага трэба настойліва імкнуцца. Хопіць ужо Беларусі быць калоніяй або прахадным дваром!

Сяргей Законнікаў [подпіс]

З дасье...

Сяргей Законнікаў нарадзіўся ў 1946 годзе ў сям'і вясковых настаўнікаў на Віцебшчыне. Пасля сканчэння Беларускага дзяржаўнага універсітэта працаваў выкладчыкам беларускай мовы і літаратуры ў школе, карэспандэнтам раённай газеты, сакратаром райкама камсамола, у газетах "Чырвоная змена", "Звязда", загадчыкам сектара мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ. З 1986 года — галоўны рэдактар часопіса "Полымя".

Удзельнічаў у аднаўленні Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады.

Аўтар дзесяці кніг паэзіі. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы.

Хто вінаваты?

Р-ад-ыяцыя імгненная, чын-оўнік марудны,

альбо 300 хірасімскіх "бомбаў" на Беларусь

Глыбокапаважаны Міхаіл Сяргеевіч!

Калі ласка, не адносьце тое, што Вы тут прачытаеце, на кошт пісьменніцкай фантазіі Алеся Адамовіча...

Не будзем шумець "на ўсю Еўропу", але мы ўжо ж разумеем, што Беларусь перажывае нешта такое, што можна супаставіць хіба толькі з яе трагедыяй у гады мінулай вайны.

Пад пытаннем само існаванне (фізічнае) дзесяцімільённага народа. Радыяцыя ўдарыла перш за ўсё па нашай рэспубліцы. Як пісала адна цэнтральная газета, не разумеючы, што піша: "На шчасце, вецер дзьмуў не на Кіеў". Сапраўды, у самыя грозныя дні, з 26 па 30 красавіка (а потым яшчэ шмат дзён), вецер цягнуў радыеактыўныя ападкі на Гомель, Магілёў, Жлобін, Мазыр, Слаўгарад, Краснаполле, Рэчыцу, Хойнікі, Нароўлю, Брагін, Пінск, Слуцк, Брэст... Дасталося і Мінску. А паміж гэтымі гарадамі тысячы вёсак. Колькі людзей атрымалі розныя дозы радыяцыі і праз колькі дзён ці гадоў гэта паўплывае на кожнага, сказаць цяжка. Але калі мець на ўвазе, што большая палова рэспублікі была засыпана ёю (Гомельская, Брэсцкая вобласці і часткі Магілёўскай і Мінскай), — гаворка пойдзе пра лічбы найцяжэйшыя.

За спінаю спее новая небяспека, можа, яшчэ больш грозная. Калі не будуць неадкладна прыняты меры, не будзе зроблена ў найкарацейшыя тэрміны тое, што абсалютна неабходна (на думку вучоных), яшчэ мільёны людзей на Беларусі будуць пакутаваць (а многія загінуць), і тады можна будзе сказаць, што здарылася трагедыя — куды страшней за тую, якую наш народ перажыў у 1941—1944-ым.

Усім гэтым людзям (у межах Беларусі і ў сумежных раёнах іншых рэспублік), таксама, як, відавочна, і на Украіне, цяпер пагражае РАДЫЯЦЫЙНАЕ АТРУЧВАННЕ ПРАЗ ПРАДУКТЫ ХАРЧАВАННЯ.

І кіраўніцтва рэспублікі, і вучоныя нашы могуць з гэтым справіцца, калі атрымаюць дапамогу і падтрымку. У НАС ФАКТЫЧНА НЯМА ПАТРЭБНАЕ КОЛЬКАСЦІ ПРЫБОРАЎ ДЛЯ ЗАМЕРУ РАДЫЯЦЫІ У ПРАДУКТАХ ХАРЧАВАННЯ. Старыя прыборы непрыгодныя, яны разлічаны на жорсткае выпраменьванне (на выпадак выбуху ядзернае бомбы)...

Апрача таго, патрэбныя хоць бы 50 заходнегерманскіх DL-MeSSer-6150 для вымярэння альфа-, бэта-, гама-актыўнасці, каб дакладна вызначыць раёны і плошчы паражэння па ўсёй рэспубліцы. (Асабліва цяжкімі элементамі: стронцыем, плутоніем, уранам і г.д.).

Патрэбныя, апрача таго, "лічыльнікі імпульсаў чалавека" для абследавання тысяч і тысяч пацярпеўшых. Гэта мінімум неабходнага, а сёе-тое і яшчэ спатрэбіцца.

Без гэтых прыбораў Беларусь (і, на самай справе, не адна наша рэспубліка) застанецца фактычна безабаронная перад пагрозай усё больш шырокага заражэння радыяцыяй праз прадукты харчавання. Лакалізаваць яго не ўдасца.

Апрача таго, патрэбная дапамога спецыялістамі па гэтай тэхніцы і дактарамі-спецыялістамі. Неабходнае прамое падключэнне да гэтае работы на Беларусі і на Украіне АН СССР і Акадэміі медыцынскіх навук СССР, стварэнне на мяжы пацярпеўшых рэспублік цэнтра па назіранню, вывучэнню доўгатэрміновых вынікаў радыяцыі і лячэнню хворых.

І яшчэ адна рэч, нібыта прыватная, але ва ўмовах паражэння радыяцыяй рэспублік яна мае першаступеннае значэнне. Пазбегчы бяды ад асабліва небяспечнага ў нашых умовах прадукта — малака — можна, калі кароў перавесці на стойлавае ўтрыманне. А для гэтага Беларусі і Украіне патрэбныя камбікармы, вядома, у колькасцях, якія ніколі раней не прадугледжваліся.

Патрэбна спецыялізаваная арганізацыя, "штаб", людзі, якія толькі гэтым і займаліся б — прадуктамі харчавання. З якіх можна было б спагнаць, але ў якіх былі б усе правы і паўнамоцтвы патрабаваць, вырашаць, забараняць.

І вывозіць, вывозіць дзяцей, падлеткаў, цяжарных жанчын і наогул усіх, каго можна! Шырока і за межы рэспублікі і не на месяц-два, а пакуль не нармалізуецца сітуацыя. Самая прыкметная чыноўная інертнасць — і ўпушчэнні — тут. Радыяцыя імгненная, чыноўнік марудны, абачлівы — такая ўжо ў іх прырода. Дый то сказаць: ЗАНАДТА МАЛАЯ, ЯК ВЫЯВІЛАСЯ, РЭСПУБЛІКА ДЛЯ ТАКОЙ вялікай бяды, сваіх "чыстых" раёнаў для эвакуацыі яўна недастаткова. Ну, а тыя, хто нашых дзяцей прымаюць, таксама не заўсёды паказваюць спрыт (за межамі рэспублікі). Час зразумець усім, што **кожны прамаруджаны дзень — недаравальны грэх перад будучыняй народа. Ніякія нашы апраўданні і тлумачэнні хворыя нашчадкі не даруюць. І неапраўданых ахвяр мы самі сабе не даруем.**

Зараз, заадно ўжо: пра манаполію на ісціну ў навуцы, якая прынесла нам нямала бедаў раней (біялогія, меліярацыя), а цяпер прывяла да чарнобыльскай трагедыі. Былі ж, былі вучоныя-фізікі (акадэмік П.Л.Капіца і інш.), якія папярэджвалі, як небяспечна будаваць АЭС у густанаселеных раёнах. І яшчэ адно — ля вялікіх рэк, якія забяспечваюць вадою гарады. **Але каб на Палессі, дзе вузел усяго нашага заходнееўрапейскага водазабеспячэння, адкуль п'е ваду ўся Украіна, каб тут пяць блокаў АЭС — гэта ж трэба было прыдумаць і адважыцца!**

І як часта ў нас бывае, апанентам не далі ні магчымасці кантраляваць практыку "пераможцаў"-вучоных, ні апаніраваць у друку. Каб было інакш, яны маглі б перашкодзіць усім парушэнням нормаў, правілаў, "спрашчэнням" і "патаненням", якія цяпер выявіліся і вунь да чаго прывялі.

Дарагі Міхаіл Сяргеевіч, гэта не проста станцыя ўзарвалася, але і ўвесь той комплекс безадказнасці, недысцыплінаванасці, бюракратызму... Гэта гісторыя: як і чаму здарылася, наколькі гатовыя (не гатовыя) былі і чыноўнікі, і многія ваенныя, а асабліва так званая грамадзянская абарона (невыпадкова ў народзе: "Паўтарылася 22 чэрвеня 1941 года")...

Даруйце, але Беларусь сапраўды на краі прорвы! Патрэбна неадкладная дапамога народу, які сам заўжды ўсім ахвяраваў у цяжкія для краіны гады. Беларусы рэдка плачуцца. Вы гэта маглі заўважыць і па цяперашніх паводзінах нашых людзей і кіраўнікоў. Але тут пытанне стаіць неадкладнае, жыццё незлічонае колькасці людзей залежыць ад таго, ці арганізуем мы дзейсны, прадуманы, а не фармальны толькі кантроль за прадуктамі харчавання, ці забяспечым службы сучаснай апаратурай, падрыхтаваўшы неабходную колькасць спецыялістаў.

Як шмат залежыць ад такога, па сутнасці, нямногага. Толькі б не ўпусціць час!

А.М.АДАМОВІЧ,
член-карэспандэнт АН БССР,
член Камітэта савецкіх вучоных у абарону міру і супраць ядзернай пагрозы,
пісьменнік.

1 чэрвеня 1986 г.

P.S.

"Глыбокапаважаны Аляксандр Міхайлавіч!

З "Литературной газеты" даведаўся пра Ваш намер напісаць твор, прысвечаны чарнобыльскай трагедыі. Я знаёмы з Вашымі творамі і таму вельмі рады, што менавіта Вы вырашылі ўзяцца за гэтую працу. Але мяне непакоіць, што шырока вядомы толькі вонкавы бок гэтай найвялікшай трагедыі: памылкі і трусасць адных людзей, беды і псіхалагічны шок другіх, гераізм і вынаходлівасць трэціх. Людзей жа, якія ведаюць сапраўдныя вытокі і магчымыя вынікі Чарнобыля, вельмі мала, ды і абмежаваная большасць з іх у магчымасцях выказацца. Так склалася мая навуковая і чалавечая біяграфія, што, не будучы стваральнікам атамных рэактараў, я ў выніку сваіх прафесійных і службовых абавязкаў бачыў задоўга да 26 красавіка, як нараджалася чарнобыльская трагедыя, ведаю, хто біў ва ўсе званы, а хто абрэзваў гэтым званам языкі...

В.ЛЯГАСАЎ".

...і пастрэквіем

Каля Дома ўрада людзі спыніліся, каб запрасіць на мітынг тых, хто мог бы растлумачыць, як яно так атрымалася. Выйдзі яны на трыбуну, маглі б расказаць, якія нялічаныя мільёны ўкладзены ў праграму выратавання... не, не людзей, а прэстыжу тых, хто не жадаў у 1986 годзе ні бачыць, ні паведамляць праўду аб маштабах бедства, якое абрынулася перш за ўсё на Беларусь. Колькі збудавана дамоў, вёсак (сёння назаўсёды пакінутых), асфальтаваных дарог, абы толькі людзі не пыталі, колькі гэтых самых "кюры" ды "бэраў" у іх спальнях або ў валасах дзяцей. Не пыталі хоць бы датуль, пакуль не пойдзе чыноўнік на павышэнне, а нехта не даслужыцца да персанальнай пенсіі, не абароніць дысертацыю. **На бяду нашу пахвалілі тады, у першыя месяцы Чарнобыля, беларускае кіраўніцтва, паставілі яго нават у прыклад украінцам: вучыцеся, маўляў, не плачуцца, не просяць дапамогі, на сябе разлічваюць! З гэтага і пачалося? О, гэтае адміністратыўнае захапленне!..**

Стоп-кадр!

Ваенны савет у менскіх Філях...

Фота Мікалая АМЕЛЬЧАНКІ.

Што рабіць?

Сваб-о-да і Ад-казна-сць,

альбо Калі ў-ра-д не ўсяму галава

Уладзімір ЗАБЛОЦКІ,
народны дэпутат Рэспублікі Беларусь,
намеснік кіраўніка парламенцкай апазіцыі

III/93. Друкуецца ў скарачэнні

Нямала вады сплыло з моманту апублікавання эканамічнай канцэпцыі, якая была прадстаўлена апазіцыяй Беларускага народнага фронту ў Вярхоўным Савеце. Заўважу, што прапануемыя падыходы не з'яўляюцца піянерскімі рашэннямі. Дзякаваць богу, рынкавую гаспадарку чалавецтва асвойвала многія сотні гадоў. Развіццё падзей пацвердзіла правільнасць выказанай у канцэпцыі стратэгіі, якая заключаецца перш за ўсё ў тым, што Рэспубліка Беларусь павінна фарміраваць інстытуты дзяржаўнасці, праводзіць самастойную палітыку з улікам інтарэсаў дзяржаў Садружнасці, імкнуцца стварыць агульны рынак Садружнасці.

Стала модным ужываць гучныя тэрміны накшталт: "агульная рублёвая прастора", "агульная эканамічная прастора" і яшчэ шмат розных "прастораў". І вельмі часта гэтыя тэрміны не тлумачаць, а заблытваюць праблему. Паспрабуем разабрацца ў асобных так званых прасторах.

Пачнём з "агульнай рублёвай прасторы".

Грашовая сістэма функцыяніруе ў межах пэўнай мытнай тэрыторыі. Мытная тэрыторыя абараняецца дзяржаўнымі структурамі і захадамі (мытня, пагранічная ахова, эканамічная палітыка). На гэтай тэрыторыі павінен дзейнічаць адзіны Цэнтральны банк, які рэгулюе аб'ёмы грашовых сродкаў і праводзіць адзіную крэдытную палітыку з мэтай забеспячэння ўстойлівасці грашовай адзінкі, стабільнасці цэн і які будзе сачыць за здароўем эканомікі праз сувязі з фіскальнай палітыкай дзяржавы. Са з'яўленнем дзяржаў, створаных на грунце саюзных рэспублік, і правядзеннем імі быццам бы самастойнай крэдытна-фінансавай палітыкі, уключаючы стварэнне крэдытных рэсурсаў з паветра, "адзіная рублёвая прастора" загадала доўга жыць.

Вярхоўныя Саветы і парламенты, урады, спрабуючы хоць бы часткова праводзіць незалежныя, самастойныя дзеянні, спрыялі разбурэнню рублёвай зоны. Больш таго, усвядоміўшы магчымасць "зарабіць" на агульнай інфляцыі, сталі спаборнічаць у выдачы крэдытных рэсурсаў, не маючы іх фактычна. Нейкі час гэтыя, не забяспечаныя анічым крэдыты, клаліся на агульныя плечы. Хто паспеў, той выйграў. Болей за ўсіх, канешне, пацярпела ад гэтых дзеянняў Расійская Федэрацыя, і калі-небудзь такое павінна было скончыцца. Беларускі ўрад і банкі ўнеслі сюды таксама свой уклад. І ўвядзенне "звяроў" адыграла сваю ролю. Аднак з I ліпеня 1992 года Расія, разумеючы, што далей так не можа працягвацца, паставіла заслону генератарам грашовай масы (у саміх такіх хапае) і ўвяла прымусовы клірынг, такім чынам абараняючы сваю грашова-мытную тэрыторыю ад самавольнага і некантралюемага Цэнтральным банкам Расіі наплыву незабяспечаных грошай. І гэта правільна. Тыя рэспублікі, якія сталі называць сябе дзяржавамі, павінны праводзіць адказную палітыку, жыць па сродках, па сваіх магчымасцях. І гэта таксама правільна.

Існуе, на мой погляд, і яшчэ адна асаблівасць адносін унутры Садружнасці, якая абумоўлена разрывам мытнай тэрыторыі. Гэта прыводзіла да вывазу, у першую чаргу з Расіі, разнастайных тавараў і рэсурсаў, уключаючы стратэгічныя, якія куплялі на ўнутраным рынку па нізкіх цэнах, а некантралюемы рээкспарт дазваляў прадаваць іх па цэнах, якія блізкія да сусветных. На маю думку, дык і падзенне курса рубля было выгадна тым, хто займаўся гэтымі аперацыямі, і яны гэта падзенне ў пэўнай ступені забяспечылі. Гэтыя дзялкі зарабілі на такім рээкспарце за кошт вельмі вялікай розніцы ў цэнах трыльёны. Як вядома, з тэрыторыі Беларусі такі рээкспарт таксама паспяхова ажыццяўляўся. Колькі Расія на гэтым страціла? Што? Гэтыя заробкі пайшлі ў бюджэт дзяржаў? Хутчэй, амаль усё аказалася ў кішэнях "спрытнюг" і тых, хто меў права даваць дазволы. Крыўдаваць на Расію, што яна стала аднаўляць мытную тэрыторыю, няма падстаў. Усё правільна і справядліва. Уведзены мытныя пошліны, якія не дазваляюць спекуляваць на рээкспарце, гэта значыць, за кошт пошлін цэны набліжаюцца да сусветных. **Прэтэнзіі ўрада і гаспадарнікаў Беларусі на атрыманне сыравіны, энергарэсурсаў і камплектацыі з Расіі па ўнутраных цэнах ігнаруюць той факт, што нізкія ўнутраныя цэны ў Расіі ў большасці сваёй вызначаюцца датацыямі з федэральнага бюджэту Расіі, і на гандаль па гэтых цэнах можа прэтэндаваць толькі той, хто ўдзельнічае ў фарміраванні гэтага бюджэту.**

З другога боку, якім чынам Расія можа вызначыць, куды пойдзе нафта, ці метал ці яшчэ што каштоўнае? Далей жа лёс тавара ўжо вырашаюць не ў Маскве. Такія ж самыя меркаванні можна прывесці і ў адносінах прадукцыі з Беларусі.

Такім чынам, усе бакі нясуць страты з-за неўпарадкаванасці цэн, толькі нехта болей, а нехта меней. **Ці ёсць выйсце?** Ёсць. Яно ў цэнавых структурных рэформах, якія пажадана правесці скаардынавана.

Атрыманне сыравіны, энергарэсурсаў па цэнах, набліжаных да сусветных, ставіць эканоміку Беларусі ў новыя непрыемныя ўмовы, калі расце сабекошт традыцыйнай прадукцыі, якая традыцыйна накіроўваецца на рынкі Расіі і іншых краін былога СССР. З-за ўзросшага сабекошту і высокіх рэспубліканскіх падаткаў канкурэнтаздольнасць прадукцыі зніжаецца і ўзнікае праблема з яе рэалізацыяй.

Якія ж высновы і дзеянні павінны вынікаць са сказанага?

Першы варыянт. Адмовіцца ад спроб правядзення самастойнай палітыкі і вярнуцца ў лона Расійскай Федэрацыі, гэта значыць, перадаць ёй ролю звыклага па ранейшых часах цэнтра. Што гэта азначае ў адносінах грашовай і бюджэтнай палітыкі? **Уліцца ў Расію на правах рэгіёна, які абслугоўваецца яе Цэнтральным банкам. Бюджэт Беларусі ў гэтым выпадку неабходна ўзгадняць на Вярхоўным Савеце Расіі і разглядаць яго як частку сукупнага федэральнага бюджэту, як у былым СССР.** І тут не трэба забываць аб абавязковых падатках, якія Беларусь у гэтым выпадку павінна ўносіць у федэральны бюджэт Расіі. **Захады Расіі выклікалі перапуд у частківы членаў ўрада Беларусі — пачалі прапаноўваць перавесці прамысловасць пад юрысдыкцыю Расіі!** Далейшыя падзеі паказалі, што якраз урад і большасць Вярхоўнага Савета Беларусі сталі настойліва праводзіць ідэю аб'яднання ўзброеных сіл праз сістэму калектыўнай бяспекі, і ім удалося атрымаць неабходную колькасць галасоў (188) у Вярхоўным Савеце. Але, думаю, на рэферэндуме грамадзяне не падтрымаюць гэту пазіцыю большасці. **Усе гэтыя рашэнні прыводзяць да безумоўнага спынення дзяржаўнасці Рэспублікі Беларусь, таму што ліквідуюцца галоўныя атрыбуты дзяржаўнасці.** Не адбылося ў кіраўнікоў Рэспублікі Беларусь усведамлення шанцу стварэння беларускай дзяржавы і не знайшлося жадання праводзіць дзяржаўную палітыку.

Гэты варыянт зараз з'яўляецца рабочым, паколькі праводзіцца ўрадам. **Але пагадзіцца з такой антыдзяржаўнай палітыкай (Беларусь—дзяржава) немагчыма, паколькі ліквідуецца сам грунт адраджэння беларускай нацыі.**

Другі варыянт. Праводзіць самастойную палітыку, мацаваць інстытуты дзяржавы. У адносінах з суседзямі арыентавацца на клірынгавыя пагадненні, у якіх закладваюцца і гарантуюцца ўмовы, наменклатуры і аб'ёмы ўзаемапаставак. Такі падыход можа адбывацца да дасягнення ўстойлівасці грашовых адзінак і ўпарадкавання цэн. А што гэта абавязкова адбудзецца, можна быць упэўненым. **І чым далей у якой-небудзь з рэспублік-дзяржаў будуць тармазіць гэтыя працэсы, тым больш стравяць іх эканомікі.** Для рэгулявання і ўліку клірынгавых паставак павінны быць створаны ўлікова-інфармацыйныя групы па кожнай краіне, з якою заключана пагадненне аб клірынгу.

Заданні па клірынгавых пастаўках могуць афармляцца ў выглядзе дзяржаўных заказаў. Клірынгавыя пагадненні не выключаюць непасрэдных адносін гаспадарчых суб'ектаў з абодвух бакоў. Самастойная палітыка мае на ўвазе правядзенне комплексу захадаў, якія павінны даць лагічныя і выгадныя ўмовы для ўнутраных вытворцаў.

Дзяржаўныя інстытуты. Ці трэба сумнявацца ў правільнасці таго, што Беларусь аб'яўлена незалежнаю дзяржаваю? Прычыны развалу СССР абмеркаваны, і не апошнюю ролю сыгралі **эканамічныя правалы, у падмурку** якіх ляжаць, з майго пункту гледжання, **супрацьстаянне** ўсяму свету і **інтэлектуальнае вылягчанне народаў практыкаю камуністычнай ідэалогіі.** Незалежнасць дае магчымасць адраджэння, правядзення дзяржаўнай палітыкі адраджэння культуры, пераарыентацыі эканомікі на патрэбы людзей. І ў гэтым перспектыва. **Заклінанні, што прападзём без вяртання ў тую адзіную краіну, пазбаўлены лагічнага грунту.** Ніхто нічога бясплатна ці танна даваць не будзе, неабходна гандляваць, і... выжывем і станем нябеднай краінай. Сёння ўсе, нават адстаўныя генералы і партыйна-камуністычныя функцыянеры, якія шалёна выступалі супраць аб'яўлення Беларусі дзяржаваю, хоць на словах, але пацвярджаюць неабходнасць станаўлення дзяржаўнасці. **Якія ж інстытуты ці атрыбуты дзяржаўнасці абавязковыя?** Без чаго не зможа існаваць незалежная дзяржава?

Дзяржава размешчана на пэўнай тэрыторыі, і ў яе інтарэсах замацаваць гэтую тэрыторыю за дзяржаваю. Чым замацоўваецца тэрыторыя? Мяжою. Значыць, у інтарэсах дзяржавы — вырашыць з суседзямі пытанне аб мяжы як дзяржаўнай мяжы і замацаваць гэты факт у дагаворы, які рэгіструецца ў адпаведных міжнародных арганізацыях. Адсюль вынікае, што мяжа фіксуе міжнароднае прызнанне тэрыторыі дзяржавы і суверэнітэт гэтай дзяржавы над гэтай тэрыторыяй. Гэта таксама азначае, што адрэгуляваны пытанні па тэрытарыяльных спрэчках з суседзямі, калі такія былі. Заканамерны вывад, што мяжа — абавязковы атрыбут дзяржавы. І тут **не трэба блытаць пытанні аб усталяванні мяжы і аб рэжыме яе аховы ці пераходу. Напрыклад, можа існаваць і так званы рэжым "празрыстай мяжы", але ён не можа адмаўляць існавання мяжы.** У інтарэсах Беларусі — не адцягваць вырашэнне пытання аб мяжы па усім перыметры, уключаючы і мяжу з Расійскай Федэрацыяй.

Мы даказваем неабходнасць структурнай перабудовы эканомікі. Але навошта яна патрэбна, ды ці патрэбна наогул? Эканоміка Беларусі ўваходзіла ў эканоміку СССР у якасці неадʼемнай часткі, у выглядзе цэха аднаго вялікага прадпрыемства. Падзел працы ў СССР дасягнуў неверагоднага ўзроўню, у адной шостай частцы свету мог існаваць адзін-адзіны вытворца пэўнай прадукцыі і г.д. Для планавання такі падыход намнога спрашчаў работу, паколькі планаваліся і вытворчасць, і спажыванне. І выпускалася ў вялікіх колькасцях не вельмі патрэбнае, і заўсёды генераваўся дэфіцыт. Як казаў М.Жванецкі: "Ніколі не ведаеш, што дзе прападзе". Інерцыя планавай эканомікі працуе да гэтага часу.

У новых умовах дзяржаўнасці, ствараемага канкурэнтнага асяроддзя неабходна змяніць структуру эканомікі рэспублікі. У большай ступені арыентаваць вытворцаў на замяшчэнне імпарту, стварэнне канкурэнтназдольнай навукаёмістай прадукцыі, г.зн. вырабляць тавары з глыбокай тэхналагічнай перапрацоўкай, каб у іх сабекошце была высокая доля працы. Канверсія прадпрыемстваў абаронных галін магла б праводзіцца па тых самых падыходах, як і для ўсёй эканомікі. Для правядзення перабудовы эканомікі неабходны сродкі, канцэнтрацыя ўласных магчымасцей, стварэнне рэжыму "адчыненых дзвярэй" і сур'ёзных гарантый для замежных інвестыцый. Не апошнюю ролю адыгрывае стабілізацыя грашовай адзінкі і здаровая крэдытна-фінансавая палітыка.

Разбурэнне планавай эканомікі, як вядома, пачалося вельмі інтэнсіўна пасля прыняцця ў СССР Закона "Аб дзяржаўным прадпрыемстве", калі ў татальную дзяржаўную эканоміку з адзінай дзяржаўнай формай уласнасці спрабавалі ўвесці некаторыя адносіны і крытэрыі рынкавай эканомікі. Неразуменне недапушчальнасці змешвання розных "груп крыві" прывяло да такіх велізарных страт, якія можна параўнаць хіба што са стратамі ад калектывізацыі і вайны. Так што планавая эканоміка разбурылася ўжо даўно.

Аналіз паказвае, што страты суадносяцца гэтак: 70 працэнтаў страт ад унутранай неэфектыўнасці, уключаючы зніжэнне вытворчасці, дрэннае выкарыстанне рэсурсаў, і **менш 30 працэнтаў — ад разрыву сувязяў з партнёрамі ў СНД.** Новыя ўмовы, у якіх даводзіцца працаваць прадпрыемствам, фарміруюць новы крытэрый — "збыт", г.зн. магчымасць прадаць выраблены прадукт і пажадана без страт. Значыцца, **нельга працаваць на склад** — прадукцыя можа там і застацца, **нельга працаваць бязадрасна.** Галоўным механізмам узаемадзення павінна стаць гандлёвая здзелка.

Структурныя рэформы зоймуць пэўны час. Таму неабходна вырашыць бягучыя праблемы і старацца забяспечыць работу прадпрыемстваў на пераходным этапе.

Якія тут праблемы?

Іх можна падзяліць на ўнутраныя, якія ў стане вырашаць дзяржаўная ўлада Беларусі, і знешнія, якія трэба вырашаць сумесна, у асноўным з іншымі партнёрамі па Садружнасці. Унутры неабходна вырашыць праблемы з падаткаабкладаннем (уключаючы экспарт і валютнае рэгуляванне), а таксама прадаставіць магчымасць прадпрыемствам **аптымізаваць свой кадравы склад** якасна і колькасна. Кожны з нас можа назваць прыклады, калі там, дзе з работаю могуць справіцца двое, працуюць 5—10 чалавек, а часта і работа іх нікому не патрэбна. Ва ўмовах канкурэнцыі прадпрыемствы не могуць утрымліваць за свой кошт гэтае **скрытае беспрацоўе.** І трэба прызнаць, што наяўнасць такіх работнікаў разбэшчвае, пагаршае псіхалагічную атмасферу на прадпрыемстве. Працаўладкаванне вызваленых работнікаў, іх забеспячэнне ў адпаведнасці з законам павінна ўзяць на сябе дзяржава, але не прадпрыемства. Дзяржава можа праводзіць мэтанакіраваную палітыку захавання рабочых месцаў, але гэта павінна быць выгадным для прадпрыемстваў. З партнёрамі па Садружнасці неабходна дамагацца ад уваходзячых у агульны рынак краін Садружнасці рашэння па абмежаванню ці адмове ад пратэкцыяніцкіх мер у адносінах да сваіх галін і прадпрыемстваў, што найперш датычыцца датацый вытворцам. Гэта дазволіла б у межах агульнага рынку стварыць аднолькавыя ўмовы для ўсіх прадпрыемстваў. **У рамках агульнага рынку мэтазгодна было б у дапаўненне да вышэйсказанага дамовіцца аб бяспошлінным гандлі, валютным саюзе, міжбанкаўскім пагадненні, гаспадарчым ці арбітражным судзе.** Трэба сказаць, што ў пагадненнях, якія падпісваюцца членамі Садружнасці, шмат што ёсць, але **пагадненні не працуюць з-за нежадання вырашаць галоўныя пытанні — пратэкцыянізму і цэн.** Астатнія пытанні пагадненняў, па-мойму, — вынікі. Напрыклад, датацыя федэральнага бюджэту Расіі толькі вугальнай прамысловасці перавышае два трыльёны, і пра якое нармальнае цэнаўтварэнне і канкурэнцыю можа ісці гаворка?

Першыя вынікі структурнай перабудовы, якая ўключае арганізацыйныя пытанні, тэхналагічную і працоўную дысцыпліну, будуць характарызавацца павышэннем эфектыўнасці работы наяўнага патэнцыялу. Адным з прынцыпаў нармальнай эканомікі, які закладваецца і ў структурную перабудову, з'яўляецца недапушчэнне памяншэння кошту валавога нацыянальнага прадукту ў выніку тэхналагічных пераробак. Пасля структурных змен спыніць работу неэфектыўныя і непатрэбныя вытворчасці. Без іх спынення нельга вызваліць рэсурсы, якіх не хапае высокаэфектыўным вытворчасцям. У сувязі з гэтым адбудзецца агульнае падзенне аб'ёмаў вытворчасці і вызваленне працоўных рэсурсаў, г.зн. вымушае беспрацоўе, што з'яўляецца абавязковай умовай вызвалення рэсурсаў для самых неабходных тэхналогій. **Калі не будзе зроблена нікому непатрэбная прадукцыя, то ад гэтага жыццё не пагоршыцца.** Тым часам рэсурсы будуць выкарыстаны на карысць грамадству. Сапраўдную інфармацыю пра вартасць прадпрыемства і яго прадукцыі зможа даць толькі рынак.

Поўная свабода і непазбежная адказнасць прадпрыемстваў і камерцыйных банкаў у выглядзе банкруцтва, дакладная інфармацыя пра патрэбнасць працоўнай дзейнасці і вырабляемай прадукцыі, пра эфектыўную работу прадпрыемстваў па прыбытку і рэнтабельнасці робіцца механізмам, якія здольны хутка правесці структурную перабудову на справе і прымусіць усіх працаваць на задавальненне патрэб насельніцтва. Гэтыя рынкавыя сілы давядуць да банкруцтва тыя прадпрыемствы, якія працуюць без сэнсу, а іх рэсурсы забяруць лепшыя прадпрыемствы з дапамогай крэдытаў камерцыйных банкаў і выпуску акцый. Яшчэ і па гэтай прычыне варыянт пераходу да рынкавых адносін самы аптымальны.

Неабходна падкрэсліць, што рэформа пачнецца з вызвалення не толькі матэрыяльных, але і працоўных рэсурсаў. Калі замінаць вызваленню рабочай сілы, то рэформа не зможа рухацца. Прадпрыемствы павінны павышаць эфектыўнасць вытворчасці, каб выжыць ва ўмовах канкурэнцыі. Сацыяльная абарона — функцыя дзяржавы.

Праграма па беспрацоўю павінна будзе ўлічыць усе магчымыя крыніцы фінансавання, уключаючы спецыяльныя фонды, адлічэнні ад стабілізацыйных фондаў эканомікі, якія могуць фарміравацца на аснове валютных крэдытаў, узятых пад залог багаццяў рэспублікі для правядзення рэформы. У гэту праграму можа быць закладзены **асноўны прынцып канверсіі: калі раней плацілі за непатрэбную шкодную работу, то на першым этапе рэформы можна плаціць прыкладна тыя ж грошы як дапамогу па беспрацоўю, каб захаваць кваліфікаваных спецыялістаў і каб яны далі магчымасць бесканфліктна вызваліць тыя рэсурсы грамадства, якія трацяцца без сэнсу,** і гэта зберажэ працу шмат якіх людзей. Новыя рабочыя месцы неабходна ствараць эфектыўныя і самім рынкавым механізмам.

Дзяржава Беларусь праводзіць адначасова і іншыя элементы рэформы. Фарміруе новую бюджэтную палітыку і рэфармуе валютную і крэдытна-фінансавую сістэмы.

Які падыход прапануецца выкарыстоўваць у новай бюджэтнай палітыцы? **Па-першае,** выкарыстоўваць для напаўнення бюджэту права дзяржавы-ўласніка; **па-другое,** прадаставіць мясцовым уладам пастаянныя і дастатковыя падатковыя крыніцы фарміравання мясцовых бюджэтаў; **па-трэцяе, адмовіцца ад фінансавання камерцыйнай дзейнасці прадпрыемстваў любых відаў з бюджэту; па-чацвёртае, змяніць палітыку датацый на супрацьлеглую; па-пятае,** гарантаваць сапраўды неабходнай колькасці дзяржаўных служачых прыстойны ўзровень утрымання; **па-шостае,** накіраваць сродкі з бюджэту на вырашэнне стратэгічных пытанняў грамадства, а не на затыканне дзірак. **За кошт з'яўлення новай крыніцы для напаўнення бюджэту (уласнасці дзяржавы) і адмовы ад падтрымання камерцыйнай дзейнасці прадпрыемстваў ствараецца грунт для істотнага перагляду падатковай палітыкі ў бок значнага змяншэння падатковых ставак і адмовы ад некаторых відаў падаткаў.** Пералічаныя захады, на нашу думку, забяспечаць матывацыю для набыцця ўласнасці ў выпадку прыватызацыі, створаць перадумовы для пашырэння вытворчасці, што толькі і здольна стабілізаваць эканоміку.

Для параўнання хацелася б разабрацца, якім чынам праводзіцца цяпер палітыка датацый і расходуюцца бюджэтныя сродкі. 17 лютага 1993 года прынята пастанова Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь №78 "Аб захадах па дзяржаўнай падтрымцы аграпрамысловага комплексу, стымуляванню вытворчасці і продажы ў дзяржаўныя рэсурсы сельскагаспадарчай прадукцыі". Любая дзяржава абараняе сваіх вытворцаў сельскагаспадарчай прадукцыі, і гэта нармальна. Але найважней тое, у якіх памерах, каму і якім чынам ідуць такія датацыі. Вывучэнне гэтай праблемы паказала, што за мяжой датацыі маюць месца ў межах ад 0,2 да 2 працэнтаў валавога нацыянальнага прадукту і гэтыя датацыі ідуць у сельскагаспадарчую галіну суб'ектам гаспадарання як спажыўцам тых ці іншых рэсурсаў. Ёсць выплаты за адмову ад вытворчасці, г.зн., за тое, каб не сеяць, не вырошчваць, каб не збіваць цэны і не выходзіць на ўзровень перавытворчасці, за якой можа пайсці крызісная сітуацыя.

А што вынікае з названай вышэй пастановы Саўміна? Датацыі ідуць вытворцам да цаны, заўважым, свабоднай цаны на прадукцыю, суб'екты гаспадарання атрымліваюць іх і як спажыўцы разнастайнай прадукцыі і рэсурсаў, выдзяляюцца льготныя і беспрацэнтныя крэдытныя рэсурсы, усталёўваюцца льготныя цэны, напрыклад, на нафтапрадукты з пакрыццём розніцы з нейкіх крыніц. Гэтая пастанова навявае сум. Вось лічбы. Зацверджаны дзяржаўны бюджэт па даходах трохі большы за адзін трыльён рублёў (1.080.000.000 рублёў). Разглядаемая пастанова "каштуе" больш 740 млрд. рублёў. Кошт прадукцыі сельскагаспадарчага сектара у валавым нацыянальным прадукце ацэньваўся прыкладна ў 7—8 працэнтаў (такія ж суадносіны і ў іншых краінах), кошт прадукцыі прамысловасці — 75—78 працэнтаў. На канверсію прамысловасці вызначана сума ў 6,5 млрд. рублёў у 1993 годзе і 140 млрд. рублёў на 8 гадоў наступных.

Крэдытна-фінансавая сістэма павінна працаваць па прынцыпу, што калі камусьці даць, то ў другога трэба забраць. Але можна і тое, што як быццам даеш, вынайсці з "паветра" і перакласці на ўсіх у выглядзе дадатку да інфляцыі. Згодна з гэтай пастановай кожнаму працуючаму ў сельскай гаспадарцы (у калгасах і саўгасах) паабяцалі даць па 1 млн. рублёў. А сярэдняя зарплата за студзень—сакавік 1993 года — 10520 рублёў. Такім чынам, **ідзе датацыя на кожнага працуючага ў калгасах-саўгасах у супастаўных цэнах прыкладна ў 90 месячных зарплат, г.зн. зарплата за 7—8 гадоў наперад. Такую палітыку ў эканоміцы, па-мойму, нельга праводзіць нават пад лозунгам, што ўсе хочуць есці.**

Калгасы — недзяржаўная форма ўласнасці, і нельга распараджацца вынікамі іх працы. Гэта павінны быць свабодныя прадпрыемствы, і яны могуць атрымліваць падтрымку з дзяржаўнага бюджэту як спажыўцы, але не як вытворцы, і памер падтрымкі павінен быць нармальны, у разумных межах. У мяне наогул вялікія сумненні ў тым, што гэтую падтрымку атрымліваюць адрасаты, і гэта ўжо неаднаразова было раней.

Як было ўжо сказана вышэй, у рамках эканамічнай рэформы неабходна адмовіцца ад такой палітыкі датацый і не трэба збіраць у бюджэт для **валявога** пераразмеркавання даходаў усё, што можна і ўжо нельга забраць. Палітыку пераразмеркавання і ўладу размяркоўваючых неабходна спыніць, кожнае прадпрыемства павінна атрымаць свабоду вытворчасці і рэалізацыі сваёй прадукцыі з максімальнай для сябе выгадай.

Інфармацыйнае рэха “Грамады”

Уладзімір ГАНЧАРЫК:

“... то павінны гэта зрабіць новыя людзі. Хто? Гэта вызначыць сам народ”

На пытанне палітычнага аглядальніка “Народнай газеты”, дзе выйсце з тупіка, у які зайшла рэспубліка, старшыня Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі Уладзімір Ганчарык адказаў:

— Па-першае, трэба знішчыць усе эканамічныя бар’еры паміж Беларуссю і іншымі дзяржавамі СНД. Па-другое, толькі перагледзеўшы падатковую палітыку і палітыку крэдытавання, мы зможам стымуляваць вытворчасць. Па-трэцяе, трэба тэрмінова правесці рэвізію ўсіх міжнародных кантрактаў, дагавораў, яны павінны працаваць на карысць рэспублікі, а не на нейкія асобныя структуры. Па-чацвёртае, трэба ісці па шляху прыватызацыі. Можна працягваць і далей, але галоўнае ў тым, што і ўрад, і Вярхоўны Савет павінны быць выканаўчай і заканадаўчай уладамі сапраўды незалежнай дзяржавы. Сёння гэтага няма, сёння наша кіраўніцтва кідаецца з адной крайнасці ў другую, а народ не ведае, якая будучыня яго чакае. Таму прафсаюзы і прынялі рашэнне: так далей жыць нельга. Калі сённяшнія кіраўнікі не могуць вывесці рэспубліку з крызісу, то павінны гэта зрабіць новыя людзі. Хто? Гэта вызначыць сам народ.

Пра гэта адкрыта заявіў лідэр Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі.

Як кажуць, Платон мой сябра, але ж ісціна даражэй!..

Доўга-жы-хары

Калі стаўка на крэсла даражэй за Будучае

25 жніўня мінула два гады, як Вярхоўны Савет Беларусі надаў канстытуцыйны статус Дэкларацыі аб суверэнітэце, аб’явіўшы нашу рэспубліку незалежнай дзяржавай, — гаворыцца ў Заяве Выканаўчага камітэта Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады.

Што дала і чаго не дала незалежнасць? За гэтыя два гады нашых дзяцей перасталі пасылаць паміраць у “гарачыя кропкі”, паменшылася верагоднасць уцягнення нашага народа ў чарговае жорсткае супрацьстаянне ў Расіі, якое можа зноў прывесці да грамадзянскай вайны.

У той жа час два гады незалежнасці — гэта час страчаных для нашага народа магчымасцей закласці аснову сваёй дзяржавы, падмурак уласнай эфектыўнай эканомікі. Нашы суседзі з Прыбалтыкі і Расіі паказалі прыклады, хай і не без памылак, рэальных эканамічных рэформаў, якія пачынаюць працаваць на іх грамадства. У Расіі назіраецца павышэнне жыццёвага ўзроўню народа. У Беларусі сітуацыя процілеглая — [illegible] урада аказаўся здольным толькі на імітацыю рэформаў, што вядзе да рэзкага зніжэння жыцця народа. Больш таго, урад і яго прыхільнікі свядома кампраметуюць у вачах народа рыначныя рэформы і дзяржаўную незалежнасць. Увесь час нам [illegible] у Расіі [illegible] Ельцына, каб [illegible]. Такая палітыка прывяла краіну да палітычнага і эканамічнага тупіка.

У цывілізаваных краінах кіраўнікі ўрада, якія аказаліся няздольнымі кіраваць эканомікай, скіроўваюцца ў адстаўку. У нас жа пачаліся пошукі замежных “дабрадзеяў”, якія б узялі на ўтрыманне эканоміку краіны. Прапанаваная ж плата за “спонсарства” — страта дзяржаўнасці і ўцягненне нас у вір непрадказальных палітычных падзей у краінах СНД. Таму і едуць савецкія Старшыні Савета Міністраў і кіраўніцтва ўрадавага парламенцкага аб’яднання ў Маскву прасіцца ў канфедэрацыю, таму і цягнуць Беларусь у ваенны саюз, спрабуючы крывёю нашых дзяцей сплаціць магчымасць яшчэ колькі часу пратрымацца ва ўладзе.

Але гэта марныя спадзяванні. У Расіі дастаткова ўласных праблем, каб утрымліваць яшчэ і беларускі сацыялізм. Тым больш што хутка цана бензіну будзе аднолькавай і ў Парыжы, і ў Варшаве, і ў Ніжнім Ноўгарадзе. Нас, нашу эканоміку, могуць уратаваць толькі радыкальныя рэформы і людзі, здольныя іх ажыццявіць.

Выканаўчы камітэт БСДГ лічыць, што збанкрутаваўшыя палітыкі, якія даказалі сваю няздольнасць да кіравання краінай, павінны сысці з палітычнай арэны і выступае за стварэнне кааліцыйнага ўрада нацыянальнага даверу.

Янка КУПАЛА

Час!

Час склікаці ўжо грамаду
На вялікую нараду,
На вялікі сход!
Хай рассудзіць, хай разважыць,
Слова цьвёрдае хай скажаць,
Скажаць сам народ!

Як жыць мае, пажываці
У родным краю, у роднай хаце,
Як заводзіць лад:
Ці жыць далей у няволі,
Ці разжыцца новай доляй,
Новы ўзьнесьць пасад.

Доўга людзі ўдзень блудзілі
Крыўду, сьлёзы, кроў пладзілі,
Усё ня ўмелі жыць, —
А сягоньня ўжо ня тое, —
Усходзе сонца залатое
Роўна ўсім сьвяціць.

Ходзіць ходырам сьвет цэлы,
Сьмела ў бітву йдзе нясьмелы,
У бой за лепшы час...
Дык і нам цапы і косы
Час браць з вышак, покі росы
Воч ня згрызьлі ў нас.

Хай званы зазвоняць з жарам,
Хай музыка ў струны ўдара!
Гэй, паўстань, народ!
За сябе сам пастаяці
І за Бацькаўшчыну-маці
Йдзі, народ, на сход!
30/X-1918 г.

Мікалай БЯРДЗЯЕЎ:

“Ёсць толькі адзін гістарычны шлях...”

Есть только один исторический путь к достижению высшей всечеловечности, к единству человечества — путь национального роста и развития национального творчества. Денационализация, проникнутая идеей интернациональной Европы, интернациональной цивилизации, интернационального человечества есть чистейшая пустота, небытие. Ни один народ не может развиваться вбок, в сторону, врастать в чужой путь и чужой рост. Между моей национальностью и моим человечеством не “лежит никакой ”интернациональной Европы”, “интернациональной цивилизации”. Творческий путь к всечеловечеству есть раскрытие всечеловечества в моей национальности”.

“Судьба России”,

1918 г.

Вашынгтон, Шушкевіч, Клінтан... Белы дом. Ліпень, 1993 года.

Фота Мікалая АМЕЛЬЧАНКІ.

Аляксандр БЛОК:

“Яны могуць яшчэ вярнуцца, але...”

“1) Художнику надлежит знать, что той России, которая была, — нет и никогда уже не будет. Европы, которая была, нет и не будет. То и другое явится, может быть, в удесятеренном ужасе, так что жить станет нестерпимо. Но того рода ужаса, который был, уже не будет. Мир вступил в новую эру. Т а цивилизация, т а государственность, т а религия — умерли. Они могут еще вернуться, и мы, присутствующие при их смертных и уродливых корчах, может быть, осуждены теперь присутствовать при их гниении и тлении; присутствовать, доколе хватит сил у каждого из нас”.

“Что сейчас делать?..”

Май, 1918г.

Генадзь КАРПЕНКА:

“Грош цана

будзе ідэі нацыянальнай згоды, пабудовы незалежнай дзяржавы, калі мы незалежнасць не замацуем эканамічна”, — заявіў з “дэпутацкай трыбуны” “Народнай газеты” народны дэпутат Рэспублікі Беларусь, доктар тэхнічных навук Генадзь Карпенка.

Але ж, цытуем па тэксту выступлення, “последние события показывают, что в этом плане мы работаем мало. Отдыхаем (находимся в отпусках) даже тогда, когда ситуация катастрофическая, чрезвычайная. Отдыхаем, когда затоплено Полесье, отдыхаем, когда остановлены заводы из-за отсутствия нефти и нефтепродуктов, отдыхаем, когда идет уборочная, отдыхаем, когда люди мечутся и не знают, в рублевой зоне будет легче или просто на зоне. При этом отдыхают все разом...

Так дальше жить нельзя. Фраза известная, но как никогда острая сегодня. Народ обязан потребовать с государственной власти наведения порядка, если сама власть не понимает этого”.

Слушныя словы мэра з “горада Сонца” — Маладзечна.

Лідэр Партыі народнай згоды падкрэсліў таксама, што лічыць недапушчальнымі з пункту гледжання дзяржаўнага права і ўласнага гонару ваяжы і абіванне парогаў, як гэта прадэманстравала нядаўна група дэпутатаў фракцыі “Беларусь” у расійскім парламанце, дзе выступіла з прапановай стварэння “адзінай дзяржавы”. Ні Вярхоўны Савет, ні тым больш народ іх на гэта не ўпаўнаважваў. Апрача гэтага, штучныя спробы супрацьпаставіць беларускі і рускі народы часам носяць проста бязглузды характар, перашкаджаюць нараджэнню і развіццю рэалістычнай ідэі нацыянальнай згоды.

А ўвогуле беларускім парламентарыям, на думку Генадзя Карпенкі, трэба быць гатовымі праявіць грамадзянскую смеласць, каб аб’явіць датэрміновыя выбары, каб не ўцягваць Беларусь у палітычныя гульні, не падштурхоўваць да прорвы, адкуль, магчыма, “долгие годы придется выходить уже нашим детям”.

“Грамада” — за. Хто супраць?

“Были и не-были”

Ад чаго наступіў параліч?

Спробы знайсці адказ у злой волі ці грубых недаравальных памылках генсека і іншых “прорабов перестройки” па-абывацельску прымітыўныя, недастойныя сур’ёзных марксістаў. Так лічыць “Независимая газета” і задаецца пытаннем: чаму раптоўна анямелі 17.000.000 членаў? Галоўная прычына паралічу КПСС — у тым, што яна, у руках якой была ўся ўлада ў краіне, замест радыкальнай дэмакратызацыі сябе і грамадства камянела на вачах народа. Калі ўсе стыхійна “с рулем” ці “без руля и ветрил” кінуліся перабудоўвацца, адна яна на чале з Ягорам Кузьмічом, — адзіная арганізацыя застыла, як каменны валун і балван, з мёртвым позіркам у бок бел-рускай неасталіцы Вандэі...

Памф-лет

“Беспартийные чудаки”, альбо “Бацька” прачнуўся...

... Калі фантас [illegible] на плошчы Незалежнасці, пасля [illegible] на бел...ускім сімпозіуме па выжыванню [illegible] прачнуўся Вярхоўны [illegible], ён жа “бацька народаў”. Прачнуўся і не можа зразумець, у які час і перыяд: [illegible] пад лёзунгам права нацый на самавызначэнне ці [illegible] н э п а!?. Трэба сказаць, што да рад жэння БНР, шмат якіх дэмакратычных рэспублік, урадаў, грамадзянскіх савецтаў, таго ж Закаўказскага камісарыята і сейма, Хівінскага царства, Бухарскіх эміратаў, Кокандскай аўтаноміі і нават Балтыйскага [illegible] для яго [illegible].

Ён не раз з ад умваўся: [illegible] “Сёння рана, а заўтра позна!..” Таму і штурму ніякага не было. Адзін віск у жаночым батальёне. Можна п ад умаць, што мы ў семнаццатым ўзялі Ізмаіл!..

Ды мне фіны павінны помнік ставіць за тое, што я першым падтрымаў іх ад дзяленне. Гэта ж быў асноўны пункт нашай сац.-дэмпраграмы. Дулю б мы дабіліся “трыумфальнага шэсця”, не выкінуўшы ў свой час лёзунгі: “Фабрыкі — рабочым”, “Зямля — сялянам!”.

Але ж, калі ва ўсё гэта ўглыбляцца, атрымаецца “споведзь на з ад адзеную тэму” чысцей за ельцынскую.

Адно скажу: дурняў у палітыцы не любіў і не люблю.

Хіба ж я вы падко ва на XXII з’ездзе партыі п ад калоў залу ў сваім дакл ад зе: “Калі на XV з’ездзе прыходзілася яшчэ даказваць правільнасць лініі партыі і весці барацьбу з вядомымі антыленінскімі групоўкамі, а на XVI з’ездзе — дабівацьапошніх пры хі льнікаў гэтых груповак, дык на гэтым з’ездзе — і даказваць няма чаго, а бадай што, і біць няма каго”? Гром апл ад ысментаў сарваў. А ў выніку ў ліку першых накалоўся царскі апрычнік-выскачка-а-а...

Яшчэ ў кастрычніку семнаццатага ў сваім артыкуле “Окружили мя тельцы многи тучны” я папярэджваў, што буду прарэджваць ад былля нашы р ад ы. Усе старыя рэвалюцыянеры, гаварыў я, тым толькі і выдатныя, што яны старыя... Не ж ад аеце плысці ў рэвалюцыю далей, што ж, вольнаму воля. Але ж памятайце, што рэвалюцыя не ўмее ні шк ад аваць, ні хаваць сваіх мерцвякоў...

Ганарлівыя былі, не па слух аліся.

Гл яд жу я на н е а н э п а ў ц а ў, якія шныраць па ўсёй Цьмутаракані ў пошуках крэслаў, на якіх с яд зелі апошнія члены... алі...юро, і смех мяне д ушы ць.

Як можна было перабудоўваць х л е ў, а ў канцы “п...удовы” выстаўляць на яго ахову танкі!?. Ну і правільна зрабілі, што вас, беспартыйных дзівакоў і дзівачак, зад дзівінулі, а дакл ад ней раскупілі кааператары. Па ха дзіце цяпер у лакеях, калі не мелі ўласнай “фізіяноміі”, на што я вам указваў у артыкуле “Беспартийные чудаки”.

Даг ад жайце, д ага джайце, хоць чорту, хоць д’яблу, узды ха йце, узды ха йце:

“Ах, если бы, да кабы
во рту росли грибы!”

Не паслухаліся?

Цяпер самі з’елі, чаго хацелі, і пераканаліся, што грыбы не растуць у роце, а бязглуздая партыйнасць, якая рана ці позна пераходзіць у беспардонную беспартыйнасць, кожны раз застаецца на б а б а х.

Вы, функцыянеры, аказваецца, і Леніна не чыталі толкам. А каб чыталі, не раб ілі б “тры крокі на зад” у палітыцы, не абувалі б у лапці народ, не кляліся б на Лобным месцы ў каханні царэўне Соф’і, як фікцыянеры з ф...акцыі “Б...усь”, якіх пад агрэў у...а...д на сёмы дзень ведаў... Гэта трэба ж дадумацца даць па тэлексу на той свет спачувальную тэлеграму ваяв од зе Чалядзіну... Глядзіш, па прыкл ад у таварыша Кнорына і таварыш Хасбулатаў забароніць святкаваць Кулікоўскую бітву на той п ад ставе, што дата яе не з’яўляецца “красным днем календаря”, бо не зацверджана вярхсаветам!?.

Ён што, спадар Кнорын, жар тачкі з ад умаў жартаваць са мной, дык дажартуецца, што я яго хуценька пас ад жу ў залатую тачку!..

Таварыш Ленін (ды і я стараўся не ад ставаць) вывучаў нават філасофскія работы Геракліта Цёмнага з Эфеса, “дробныя” нямецкага шаўца Дзіцгена, і мы з ім разам прыйшлі да аргвываду: гісторыя вучыць, што нар од ы і ўра ды ніколі і нічаму не навучыліся з гі шторы і.

А што сабе думае таварыш Кнорын? Што ён усё жыццё кнорыным і пражыве? Ці мы яго паставім на акадэмію кіравання наргасам БНР? Памыляецца таварыш Кнорын. Лепш няхай яшчэ раз уважліва перачытае мой справаздачны д а к л а д XVII з’езду УКП(б), у якім я паставіў цвёрдую задачу:

1) Разгортванне самакрытыкі і ўскрыццё недахопаў у нашай рабоце;

2) Узмацненне асабістай ад казнасці і ўстаноўку на ліквідацыю безад казна й калегіі;

3) Перасоўку кваліфікаваных працаўнікоў з канцылярыі бліжэй да вытворчасці;

4) Распрананне і выгнанне з апаратаў кіравання безнадзейных бюракратаў і канцылярыстаў;

5) Чыстку савецка-гасп а д арчых арганізацый і скарачэнне іх штатаў.

Хіба таварыш Кнорын не з годзен з лініяй партыі?

А каб таварыш Кнорын больш не в ад зіў дружбу з ваяводам Чалядзіным, якога справядліва пабіў пад Оршай таварыш Астрожскі, а наш польскі сябра кароль Сігізмунд закаваў у кайданы, — я яму ўсё ж напомню галоўны пара граф з бліскучай раб оты таварыша Леніна “Пра нацыянальны гонар вялікарусаў”:

“Мы поўныя пачуцця нацыянальнага гонару і пагэтаму мы а с а б л і в а ненавідзім с в а ё рабскае мінулае, калі памешчыкі і дваране вялі на вайну мужыкоў, каб душыць Польшчу і Украіну, каб давіць дэмакратычны рух..., каб узмацніць ганебную для нашага вялікарускага гонару шайку Раманавых...”

Як гнеўна і люба пісаў таварыш Ленін! А які склад: “Ніхто не вінаваты ў тым, што ён нарадзіўся рабом і прыкрывае сваё рабства (напрыклад, называе ўдушэнне Польшчы, Украіны і г.д. ”абаронай Айчыны” вялікарусаў), такі раб ёсць халуй і хам, які выклікае законнае пачуццё абурэння, пагарды і агіды”.

А як далёка наперад і пільна глядзеў таварыш Ленін:

“Дапусцім нават, што гісторыя вырашыць пытанне на карысць вялікарускага капіталізму супраць ста і адной маленькай нацыі... мы ўсе прыхільнікі не інакш як маленькіх нацый, і мы, безумоўна, п р ы і н ш ы х р о ў н ы х у м о в а х... супраць мяшчанскага ідэала федэратыўных ад нос ін. Але нават у гэтым выпадку, па-першае, не наша справа, не справа дэмакратаў... дапамагаць душыць Украіну і г.д.”.

Бач, — супраць мяшчанскага ідэала федэратыўных ад нос ін! А якую лінію гнуць бел...ускія бальшавікі?

Трэба абавязкова абавязаць таварышаў Кнорына і Галадзеда сабраць партыйна-савецка-гасп ад арчы схо од для калектыўнага чытання работы таварыша Леніна “Пра нацыянальны гонар вялікарусаў” і паслаць на яго нашых Паўлава, Бабурына, Сцерлігава. Няхай правядуць нашу лінію супраць іхняга места чковага ідэала федэратыўных ад носін. Нельга ж, на самай справе, п ад рываць аўтарытэт таварыша Леніна!..

Трэба п ад казаць таварышу Жданаву, каб заг ад аў таварышу Кнорыну аператыўна паставіць на сцэне Менскага тэатра оперы і балета “Хаваншчыну”, і ад начасова звонку правесці фестываль і нар од ныя гульні з наг о д ы перамогі таварыша Астрожскага пад Оршай, палону на лоне прыроды ваяв оды Чалядзіна, які збіраўся атруціць цудоўную беларускую прыр оду. А заадно ўзнагар од зіць таварыша Кнорына імяннымі кнігамі па гісторыі дзяржавы расійскай у жыццяапісаннях яе галоўных дзеячаў, дар учыць уручыць імянныя кнігі спа дарам Карамзіну і Каста мара ву. А спецыяльным рашэннем аргбюро — пр ад пісаць таварышу Кнорыну чытаць вышэй ад значаныя працы перад с н о м”.

И. Сталин.

Ня-мы экран

Куды цягне “тройка”?

Вось і ўбачыла Беларусь на “блакітным” экране сваіх герояў на чале з лідэрам фракцыі Б° у бел-рускім пар-ляманце.

Лідэр фракцыі і старшыня Саюза прадпрымальнікаў на Беларусі дагаварыліся, само сабой, да дэнансацыі Белавежскага пагаднення і ўваходжання Беларусі ў... склад РСФСР на правах рэспублікі Саха, а дакладней, Заходняй Ханты-Мансійскай аўтаномнай акругі. Ад такога павароту падзей вядучы Белнацтэлерадыёкампаніі рашуча перайшоў на мову міжнацыянальных зносін.

У сустрэчы-гутарцы на “блакітным” экране прыняў удзел і выступіў генеральны дырэктар канцэрна “Эрыдан”, вядомы фантаст, аўтар шырока вядомай кнігі “Нечто невообразимое” А.Патупа. Як вядома, да свайго аднайменнага “фантакримовского” апавядання Аляксандр Сяргеевіч далучыў эпіграф:

“И даже не в том дело, что охотник убивает птицу, он убивает полет”.

Сказаць, што А.С.П. цалкам падтрымлівае ідэю ўтварэння Заходняй Ханты-Мансійскай акругі, мы не можам, бо літаральна ў сакавіку г.г. кнігавыдавец, палітолаг і фантаст патрабаваў у друку (у перакладзе на беларускую мову) наступнае:

“Трэба неадкладна звяртацца з просьбай да ”Вялікай сямёркі” аб стварэнні спецыяльнага Міжнароднага камітэта (!) па кіраванню нашай суверэннай краінай у перыяд рэформ з прадастаўленнем гэтаму камітэту надзвычайных правоў...

Беларусі неабходна зрабіць гэты крок незалежна ад паводзін суседзяў”.

Няўжо кіраўнік цэнтра даследаванняў “Будучыня”, як прадставіў Аляксандра Сяргеевіча вядучы Белнацтэлерадыёкампаніі, стаў на платформу УКП Б° у тутэйшым бел-рускім пар-ляманце?

Агенцтва “Новая НІВА”.

З гішторыі...

ДЗЕДАЎ-БАРКОЎСКІ:

“Походъ нашихъ воеводъ на Літву”,

альбо Прытча пра д умных стральцоў, якія пры б ы л і ў церам царэўны Соф’і па саф’янавыя боты і нафта лін...

Трэба сказаць, што таварыш Кнорын д а к л а д н а і без цяганіны выканаў асабістае даручэнне і пр ад пісанне тав. Сталіна. Але толькі ў адной частцы: прачытаў залпам усе імянныя кнігі і жахнуўся, што п ад махнуў, не чытаючы, заяву саў м і н а ў п ад трымку ваяводы Чалядзіна, на сёмы дзень ведаў.

На самай справе:

“... Святославъ вступилъ в нын...шнюю Могилевскую Губернію, и началъ свир...пствовать, какъ Батый въ земле, населенной Россіянами, не только убивая людей, но и вымышляя адскіе для нихъ муки: жегъ, давилъ, сажалъ на колъ младенцевъ и женъ, веселяся отчаяніем сихъ жертвъ невинныхъ. Сколь вообще ни ужасны были тогда законы войны, но Л...тописцы говорят о сихъ злод...йствахъ Святослава с жив...йшим омерз...ниемъ: онъ получил возмездіе. ...палъ, уязвленный копіемъ навылетъ, и чрезъ н...сколько минутъ испустилъ дух”.

(”Крещеніе Литвы”).

А вось выв ад ы сп. Карамзіна:

“Польза ихъ нападеній состояла единственно въ разореніи непріятельской земли...”

(”Походъ нашихъ воеводъ на Літву”).

“Обратимся къ д...лам вн...шним. Вм...сто того, чтобы наказать Магметъ-Гирея за опустошеніе России, Великій Князь желалъ как можно скор...е съ нимъ примириться... Политика Великокняжеская ограничивалась Литвою: тамъ вид...ли мы прочные, естественные, языкомъ и верою утверждаемые пріобр...етенія, нужные для могущества России: все другое относилось единственно къ сей ц...ли”.

(”Присоединеніе Рязани къ Москве”).

А паколькі паходы на Літву ў бліжэйшы час не пр ад бачацца, горка плачуць аседлыя на Бела...усі стральцы і збіраюць дэлегацыю на чале з палкоўнікамі. А ў скл ад дэлегацыі клічуць Ляксандру Луку, у мінулым жыцці — Мікіту Пустасвята, які моцна стаяў за народную веру, сведчаць летапісцы.

“Зналъ я его — сказалъ Хованскій — противъ того имъ нечего говорить! Тотъ вс...мъ уста загородитъ! Никто не устоитъ против Никиты”.

Паколькі ні “Інтэрбачанне”, ні “Астанкіна” не паказалі нам ваяж белстралецкіх палкоўнікаў у белакаменную, аўтар прытчы вымушаны прывесці сведчанне ад паведнага ваяжу да самадзержцаў “всея Великія, и Малыя, і Белыя России” з мінулых стралецкіх часоў:

“Коея ради вину пріидосте, отцы честные?”

Мікіта Пустасвят ад казваў: “Пріидохомъ великимъ государемъ патріарху служить по старымъ книгамъ и служили бы на семи просфорахъ, а не на пяти, а крестъ на просфорахъ былъ бы истинный, тресоставный крестъ, а не крыжъ двоечастный. Если патріархъ не изволитъ служить по старымъ книгамъ, такъ пусть велятъ ему государи дать намъ правильное свое разсмотр...ніе: зач...мъ онъ по старымъ книгамъ не служитъ, и намъ возброняетъ служить? Зач...мъ предаетъ проклятію и засылаетъ въ дальное заточеніе т...хъ, что по старымъ книгамъ читаютъ и поютъ?”

А яшчэ запат раб авалі стральцы-раскольнікі выдаць ім “жалованныя грамоты за красными печатями”, каб ні таварышы, ні спадары, ні сябры па думе, ніхто іншы “не см...лъ обзывать іхъ бунтовщиками и изм...нниками подъ страхомъ беспощадного наказанія”, а яшчэ — устанавіць ў градзе Тураве на плошчы “столпъ”, “какого хот...ли стр...льцы”.

“Вели же исконной вдовіце Белай России напечъ просфоръ і принеси сюда; я патріарху п од несу і велю служить по старому”, — угаварыў стральцоў-раскольнікаў Хаванскі, сведчыць летапісец.

Чым скончыўся ваяж белд умных стральцоў у канцы нашага веку ў месяц ведаў і які ён будзе мець працяг, аўтар гэтай прытчы пакуль што не ведае.

Чым скончыўся тры стагоддзі наз ад — вядома д а к л а д н а з аповесці-даклада спа-дар а Каста мара ва.

Слухала, слухала царэўна Соф’я ў Граната вітай палаце Мікіту Пустасвята, ды як тупне ножкай з крыкам: “Что ты, нога выше головы ставишься!”, а ў дадатак трэснула па мазгаўні кнігай — “Жезлом” Сямёна Полацкага...

Не паспеў п ад расці першы рускі бальшавік Пётр, як пачаў на Красный плошчы ламаць стральцам рукі і ногі калёсамі за тое, што яны ў час першага стралецкага бунту “напали на кучеровъ” и “перебили лошадямъ ноги”, а першабытных бальшавікоў баяр скінулі на коп’і.

Смяротныя кары, як вядома, над стральцамі працягваліся аж да лютага 1699 года. Першы бальшавік Пётр забараніў хаваць бедных стральцоў да вясны. І толькі потым над ямамі, дзе іх закапалі, былі пастаўлены “каменныя столпы съ чугунными досками, на которыхъ были написаны ихъ вины; на столпахъ были спицы съ воткнутыми головами”.

Самой жа царэўне Соф’і па загаду першага бальшавіка Пятра наклеілі вусы і бараду і назвалі Сусанай.

Наступала новая эпоха расійскай гісторыі, якая пачыналася з “рэформы бар ад ы і ніяк не можа скончыцца ліквідацыяй невуцтва як з пункту гледжання першага бальшавіка Пятра, так і вучня Гораўскай духоўнай семінарыі. Менавіта рускай гісторыі, сп ад ары думныя стральцы. Таму што калі вашы аднадумцы (”на машыне часу”) пераносіліся ў белакаменную пастаяць за старую веру, за служэнне літургіі “на семи просторахъ”, калі маскоўскія стральцы ледзь знайшлі ў Ганчарнай Слабадзе мудраца ў асобе манаха Сергія скласці чалабітную “государям” супраць патрыярха.., — нашы славутыя землякі выбіралі, у якім з універсітэтаў Еўропы ім лепей вучыцца і якое званне абараняць спачатку — доктара вольных мастацтваў ці доктара медыцыны. Яны мелі ўласны гонар і светапогляд, далучалі “простага і паспалітага чалавека” да асветы, да ведаў, да “сямі вольных навук” і да “дабрачыннай філасофіі”, садзейнічалі духоўнаму разнявольванню народа, друкавалі кнігі, якія на працягу чатырох стагоддзяў каталіцка-езуіцкі і праваслаўна-сам ад дзяржаўныя ордэны трымалі за сямю пячаткамі. Бо цудоўна ведалі, што яны, тыя кнігі, служылі духоўнай зброяй у змаганні супраць закабалення і дэнацыяналізацыі. Бо скарынінскі патрыятычны ідэал асветнага, браталюбівага, самаахвярнага і адданага грамадскай справе чалавека не ўстройваў ні адзін, ні другі ордэны. Для стральцоў-апрычнікаў і акольнічых — галоўнае любымі шляхамі абараніць і захаваць стралецка-акольнічыя пас ад ы і пах од жанне.

“Понеже от прирожения звери, ходящие в пустыни, знаютъ ямы своя; птици, летающие по возъдуху, ведаютъ гнезда своя; рибы, плавающие по морю и в реках, чуютъ виры своя; пчелы и тым падобная боронять ульев своих, — тако ж и люди, игде зродилися и ускормлены суть по бозе, к тому месту великому ласку имаютъ”.

Але ж гэты скарынінскі духоўны запавет не датычыцца С...рыніна-апрычніка і яго ад надумцаў, стралецкіх палкоўнікаў-раскольнікаў.

Ні пра якое вяртанне ва ўлонне дзяржаўнасці, да вытокаў і крыніц сваіх яны, на род жаныя апрычнікамі, што па Далю азначае “житель области, вошедшей в царскую опричнину”, “ратник служилой опричницы” — і слухаць не ж ад аюць апрача ад нага цара свайго Аміна.

Нават ад марксісцка-ленінскага вучэння яны паспяхова пазбавіліся дзякуючы недатыкальнаму статусу беспартыйнасці, які іх з ад авальняе на ўсе сто працэнтаў. І пагэтаму Маркс, Энгельс, Ленін і сам таварыш Сталін ім больш не ўказ. На гэта ёсць, пардон, беспартыйны ў р а д, наваяўленыя п р ы х о д ы і п а р а ф і і, плюс свой тэлетайп, па якому ад крытым тэкстам можна ад стукаць чалабітную:

“Государь Велікій Князь всея Велікія, и Малыя, и Белыя Россіи, Руслан Іоанновичъ, велі нам себе служити...”

Амін.

21/IX - 1993 г.

Памяць

Маланка б'е па вяршынях...

Заўважана, што ў эпохі пераломныя, лёсавызначальныя для народаў, на гістарычныя арэны выходзяць постаці тытанічныя, маштабныя. Прыгадаем пачатак XX стагоддзя. Такімі былі Антон Луцкевіч, Вацлаў Ластоўскі, Браніслаў Тарашкевіч. Канец бягучага стагоддзя, калі на карту зноў пастаўлены лёс Беларусі, гісторыя падаравала нам асобу, якую сёння можна паставіць побач з бацькамі нацыянальнага Адраджэння. Гэта Міхась Аляксандравіч Ткачоў. Бліскучы гісторык, дальнабачлівы палітык, таленавіты арганізатар, урэшце — тонкі майстра слова, якому былі аднолькава падуладны і дар красамоўства, і энергія слова пісьмовага. І да ўсяго да гэтага — чалавек вялікай душэўнай шчодрасці і абаяльнасці.

Прырода шчодра надзяліла Міхася Ткачова. І як гэта часта здараецца, за свае высілкі, відаць, непамерныя, мусіла запатрабаваць і плату. Самую што ні ёсць вялікую — плату жыццём. Міхась Ткачоў пайшоў ад нас у самым росквіце сваіх інтэлектуальных і творчых магчымасцей, так і не паспеўшы ўдосталь наталіць смагу па Беларусі вольнай і незалежнай.

Зараз прыйшла наша чарга — яго паплечнікаў, аднадумцаў, нашчадкаў — сплачваць доўг, аддаваць належнае памяці гэтага вялікага чалавека. Каб тыя, хто прыйдуць пасля нас, ведалі духоўных лідэраў нацыі, сталі спадкаемцамі іх ідэй. Бо калі захаваецца пераемнасць пакаленняў, народ зможа выстаяць у самых найскладанейшых варунках гісторыі.

У Мсціславе, на радзіме Міхася Ткачова, адкрыта мемарыяльная дошка ў гонар славутага земляка. Трэба аддаць належнае мясцовым уладам, якія ў даволі сціслы тэрмін і за сродкі мясцовага бюджэту змаглі арганізаваць гэту важную для ўсіх нас справу.

Мітынг з нагоды адкрыцця дошкі вёў старшыня гарсавета Мсціслава М.І.Бухалка. Цёплыя словы пра земляка сказаў намеснік старшыні райвыканкама І.І.Карпечкін, які добра ведаў М.Ткачова асабіста. Ён і адкрыў мемарыяльную дошку. Успаміналі пра школьныя гады будучага грамадска-палітычнага дзеяча, пра яго раннюю цікавасць да гісторыі расказаў класны кіраўнік, настаўнік гісторыі Ю.З.Нікіцін. Цікава, што ён таксама вучыў другога вядомага гісторыка, народнага дэпутата Вярхоўнага Савета Беларусі, цяперашняга старшыню БСДГ Алега Трусава, які родам з Мсціслава. Слова пра Ткачова-палітыка, заснавальніка Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады і яе першага старшыню сказаў пісьменнік, літаратуразнавец, член Выканаўчай рады БСДГ Анатоль Сідарэвіч. Прамоўца асабліва падкрэсліў, якім вялікім аўтарытэтам карыстаўся М.Ткачоў у асяроддзі міжнароднай сацыял-дэмакратыі, сярод сваіх палітычных апанентаў.

Аб прыцягальнай сіле Ткачова-палітыка сведчаць усё новыя і новыя шэрагі Грамады — на сённяшні дзень адной з самых шматлікіх і ўплывовых партый на Беларусі. Каб ушанаваць памяць свайго палітычнага лідэра, у Мсціслаў прыехала дэлегацыя ад Магілёўскай абласной філіі БСДГ. У сваім слове старшыня філіі Алесь Сердзюкоў гаварыў пра высокія маральныя якасці Міхася Ткачова, яго сапраўднае рыцарства і шляхецкасць.

Глыбокую пашану да свайго славутага земляка засведчылі мсціслаўцы не толькі адкрыццём мемарыяльнай дошкі. Імем Міхася Ткачова названа адна з вуліц горада, якая раней насіла назву Дружная. І яшчэ. Мясцовыя ўлады выношваюць ідэю стварэння ў Мсціславе гуманітарнага ліцэя ці гімназіі. Нешта накшталт Беларускага гуманітарна-адукацыйнага ліцэя ў Мінску, ля вытокаў якога стаяў М.Ткачоў. Грунт для гэтага ёсць. Некалі ў Мсціславе быў вядомы на ўсю рэспубліку педтэхнікум, у якім вучыліся А.Куляшоў, З.Астапенка, Ю.Таўбін, працаваў дырэктарам вядомы мовазнавец І.К.Бялькевіч. Дзейнічала тут і філія "Маладняка". Значыць, не на пустым месцы будзе ўзведзены гмах новай навучальнай установы, навучэнцам якой, веру, належыць адыграць выключную ролю ў нацыянальным адраджэнні Мсціслаўшчыны, а можа, нават і ўсёй Бацькаўшчыны. Бо асвечана яна будзе імем Міхася Ткачова, паходняй яго вялікага і мудрага сэрца.

(Наш кар.)

"Яко луча солнечная..."

Святыя зямлі беларускай

Еўфрасіння Полацкая. Без гэтага імя немагчыма ўявіць не толькі панараму духоўнага жыцця на ўсходнеславянскіх землях у XII стагоддзі, але і ўсю шматвяковую гісторыю Беларусі. Князёўна, ігуменя, выдатная асветніца, пра якую "Жыціе" кажа, што яна — "небопарный орел, попаривши от Запада и до Востока, яко луча солнечная, просветивши всю землю Полоцкую", святая Еўфрасіння пакінула па сабе вечную памяць у душы народа.

Паміж намі і часам, калі жыла знакамітая палачанка, ляжыць больш за восем стагоддзяў. Не дзіва, што гісторыя захавала пра яе не надта багатыя звесткі, але і яны дазваляюць убачыць агульнаеўрапейскую значнасць асобы гэтай жанчыны-падзвіжніцы. Ахвярная праца святой Еўфрасінні, як і яе славутых сучаснікаў Кірылы Тураўскага і Клімента Смаляціча, абумовіла высокі культурны ўздым на зямлі нашых продкаў.

Ужо ў юнацтве Еўфрасіння перапісвала і перакладала з іншых моў кнігі, сама пісала арыгінальныя творы. Заснаваўшы ў Полацку два манастыры, яна надала пашырэнню пісьмовага слова вялікі размах. Гісторыкі звязваюць з яе імем полацкае летапісанне і збіранне бібліятэкі Сафійскага сабора. Князёўна-ігуменне рупілася, каб вучні манастырскіх школ разам з граматаю навучыліся "чистоте душевной и бесстрастию телесному".

Мудрасць Еўфрасінні выявілася і ў тым, што яна не стала на шлях барацьбы са старымі мясцовымі традыцыямі, а імкнулася асвяціць ус], што магло служыць хрысціянству.

Знаходзячыся ў цэнтры духоўнага жыцця Полацкага княства, яна нястомна збірала вакол сябе таленавітых людзей, стала нашай першаю мецэнаткай. На яе заказ дойлід Іаан пабудаваў сусветна вядомую царкву Спаса, якую лічаць дасканалым узорам полацкай архітэктурнай школы. Майстар-ювелір Лазар Богша зрабіў для Еўфрасінні свой слынны крыж — неацэнны твор старажытнабеларускага ўжытковага мастацтва. Яна спрыяла стварэнню унікальных фрэскавых размалёвак Спасаўскага храма.

Вялікім быў уплыў ігумені на палітыку Полацка. Падзвіжніца ўздымала голас супраць княжацкіх усобіц, папярэджвала, што братазабойчыя войны могуць прывесці Бацькаўшчыну да гібелі.

Багаты плён яе працы высока падымаў аўтарытэт Полацкага княства і ўсіх земляў нашых продкаў у вачах Візантыі і іншых краін. Прыклад Еўфрасінні натхняў яе землякоў і наступнікаў:

усходнеславянскага першадрукара і перакладчыка Бібліі на зразумелую народу мову Францішка Скарыну, перакладчыка і выдаўца беларускага Евангелля Васіля Цяпінскага, паэта і асветніка Сімяона Полацкага...

Пабожнае жыццё Еўфрасінні, яе бязмежнае самаадрачэнне прычыніліся да росквіту ў беларускім народзе хрысціянскіх цнот.

Чаму ж да самага нядаўняга часу мы не маглі сустрэць згадак пра падзвіжніцу ні ў музейных экспазіцыях, ні ў школьных падручніках па гісторыі Беларусі? Чаму маўчыць пра яе пяцітомная акадэмічная "Гісторыя БССР"?

Еўфрасіння Полацкая стала адной з першых кананізаваных (прылічаных да святых) жанчын на ўсходнеславянскіх землях. Зразумела, што ў перыяд панавання "ваяўнічага атэізму" яе дзейнасць замоўчвалася або малявалася ў скажоным святле. Вядомы фальсіфікатар гісторыі Беларусі, аўтар падручніка для сярэдняй школы Л.Абэцэдарскі нават дазваляў сабе называць выдатную асветніцу цемрашалкай.

У апошнія два дзесяцігоддзі беларускія гісторыкі, а таксама пісьменнікі, мастакі, журналісты нямала зрабілі, каб сарваць з імя Еўфрасінні недарэчныя ды зняважлівыя ярлыкі і незаплямленым вярнуць яго нашай гістарычнай свядомасці. Наогул жа, літаратура, дзе падаюцца звесткі пра жыццё і подзвігі святой, налічвае каля 150 назваў на беларускай, лацінскай, польскай, нямецкай, украінскай, англійскай, расійскай і царкоўнаславянскай мовах.

Асноўная крыніца біяграфічных сведчанняў пра асветніцу — яе "Жыціе", адзін з найкаштоўнейшых помнікаў старажытнабеларускай літаратуры, створаны ў канцы XII стагоддзя ў Полацку невядомым аўтарам. Ім мог быць малодшы сучаснік Еўфрасінні, манах або ігумен аднаго з полацкіх манастыроў.

"Жыціе Еўфрасінні Полацкай" дайшло да нас, прынамсі, у шасці рэдакцыях, прадстаўленых болей чым сотняй спісаў, самы даўні з якіх належыць да XVI стагоддзя. Шэраг гэтых спісаў захоўваецца ў Публічнай бібліятэцы імя Салтыкова-Шчадрына ў Санкт-Пецярбургу.

Адсутнасць першапачатковага тэксту "Жыція", як і ранніх ягоных спісаў, істотна ўскладняе даследаванне жыццёвага шляху падзвіжніцы. Гісторыкі расійскай царквы сцвярджаюць, што да мітрапаліта Макарыя жыццяпіс полацкай святой у Маскоўскай Русі не сустракаецца, бо для гэтых земляў Еўфрасіння была чужая.

Куды вядуць сляды ад крыжа Лазара Богшы...

Уладзімір АРЛОЎ,
пісьменнік, аглядальнік "Грамады" па пытаннях гісторыі і нацыянальна-культурнага Адраджэння

Лёс крыжа Еўфрасінні Полацкай у савецкі час варты асобнага нарыса, які будзе моцна нагадваць дэтэктыў.

У 1921 годзе крыж рэквізавалі бальшавікі. Так з-пад апекі духавенства ён сярод іншых царкоўных каштоўнасцей трапіў пад крыло ОГПУ, установы, што займалася ў краіне ўсім, у тым ліку і нацыянальнымі святынямі.

З канца дваццатых гадоў не забяспечаная дэмакратызацыяй грамадства палітыка адраджэння нацыянальнай культуры, вядомая пад назваю "беларусізацыя", пачала па камандзе з Масквы хутка згортвацца. Пасля публікацыі ў 1928 годзе пагромнага артыкула сакратара ЦК КП(б) Беларусі Вільгельма Кнорына "Аб рашаючых "дробязях" у вялікім пытанні" распачынаецца падрыхтоўка да расправы з нацыянальнай інтэлігенцыяй. Наперадзе незлічоныя арышты, этапы, лагеры і расстрэлы...

У той трывожны час былы прэм'ер БНР[1] дырэктар Беларускага дзяржаўнага музея Вацлаў Ластоўскі выязджае з адмысловай экспедыцыяй у Полацк. Мэта — пошукі неацэннага твора Лазара Богшы.

Крыж Еўфрасінні "знайшоўся" ў мясцовым фінаддзеле і быў перавезены ў Менск. Але над рэліквіяй ужо навісла пагроза. Наступ на беларускую культуру працягваўся. "Чыстка" ішла не толькі сярод людзей, але і сярод музейных экспанатаў. Грунтоўна ператрасалі фонды і найперш, вядома, у музеі, на чале якога стаяў такі нядобранадзейны чалавек, як Ластоўскі. Частку экспанатаў па загаду пільных апекуноў нацыянальнае культуры вывозілі за межы Беларусі або проста знішчалі. Найбольш дарагія рэчы забіралі ў сталіцу сталінскае імперыі. Паводле звестак беларускага даследчыка з ЗША Вітаўта Тумаша, зроблены ў час другой сусветнае вайны перагляд інвентарных кніг паказаў, што ў 20—30-х гадах з Беларускага дзяржаўнага музея ў Маскву вывезлі ўсе самыя каштоўныя абразы, увесь залаты і срэбны посуд, збор слуцкіх паясоў і народных строяў, калекцыю старажытных манет з беларускіх скарбаў, унікальныя архіўныя матэрыялы. Пад кіраўніцтвам ОГПУ адбываўся рабунак культурнае спадчыны народа з мэтаю разбурэння яго нацыянальнае свядомасці.

Гэтае злачынства напачатку праходзіла пад выглядам эвакуацыі каштоўнасцей далей ад дзяржаўнае мяжы. Страх перад "інтэрвенцыяй міжнароднай буржуазіі" разам з іншымі ўнутранымі прычынамі нарадзіў ідэю перанесці сталіцу БССР у Магілёў. Горад рыхтаваўся да новай ролі. Ішло метадычнае знішчэнне храмаў, у Магілёў пераводзіліся рэспубліканскія ўстановы, будаваўся Дом урада. У 1929 годзе ў Магілёў трапіў і крыж Еўфрасінні Полацкай.

Апублікаваныя доктарам Тумашам у "Запісках Беларускага інстытута навукі і мастацтва" ў Нью-Йорку дакументы дазваляюць прасачыць ход падзей.

21 лістапада супрацоўнік аддзела фельд'егерскай сувязі паўнамоцнага прадстаўніцтва ОГПУ па Беларускай вайсковай акрузе тав.Лугаўцоў атрымаў ад начальства даверанасць "на право получения ценностей из Государственного музея для отправки таковых в г.Могилев". Даверанасць падпісалі начальнік фельдаддзела А.Іваноў і інструктар А.Пішчык.

Тым самым днём датаваны і акт аб перадачы крыжа Еўфрасінні ў рукі Лугаўцова. У гэты час В.Ластоўскі ўжо не працаваў дырэктарам, аднак нацыянальную рэліквію ён перадаў "чэкісту" яшчэ за сваім подпісам, бо, відаць, быў за яе асабіста адказны.

Зрэшты, дамо слова самому дакументу, захаваўшы яго арфаграфію і пунктуацыю.

АКТ

1929 г. 21-га лістапада складзены гэты акт аб перадачы Беларускім Дзяржаўным Музэям у Менску

Беларускаму Музэю ў Магілёве

крыжа Эфросінії Полацкай.

1) Футляр медны пасярэбраны, пазалочаны з пабітым шклом, у сярэдзіне крыжу футляр падобны.

б) на футляры ёсьць славянскія надпісы.

2) Крыж зроблены з дубовага[2] дрэва і абложаны золатам і славянскімі буквамі.

3) Пад верхняй папярэчкай крыжа не дастае 2-х кавалкаў золата і дрэва.

4) На верхняй папярэчцы крыж, які быў вылажаны каменьнямі, каменьняў няма.

(Далейшы тэкст акта дапісаны чарнілам, рукою Вацлава Ластоўскага):

Крыж гэты запісаны ў кнігу экспанатаў Беларускага Дзяржаўнага Музэю ў Менску пад №7591.

Крыж здадзены, згодна распараджэнью Наркомасьветы, былым дырэктарам БДМ тав.Ластоўскім В.Ю. прадстаўніку Фельдаддзела ПП ОГПУ по БВО тав. Лугаўцову...

Надпіс навокала:

Пролетарии всех стран соединяйтесь!

[1] Беларуская Народная Рэспубліка, абвешчаная 25 сакавіка 1918 года.

[2] Верагодней — з кіпарысавага.

Рэвю, альбо стоп-кадр:

"Ль-вы на пьеде-стал-е у-стал-и-и-и..."

Міхайла Гарбачоў:
"Цяжкі ты, пары-к Мана-мах-а-а-а..."

Фота Мікалая АМЕЛЬЧАНКІ.

Шукайце жанчыну Антыгону!

Галіна БУЛЫКА:

Ці даюць ж-ад-аныя вынікі "лабавыя" высілкі

Так ужо створаны свет жывога, што, за выключэннем хіба "андрагінавых" кветак ды некаторых істот, якім чалавецтва інтуітыўна адмаўляе ў хараstве, праз разнастайнасць і адрознасць тыпаў, атрадаў, сямействаў, відаў праведзена бачная натуральная мяжа, якая і забяспечвае адзінства ды барацьбу процілеглiасцей дзеля самога быцця.

І наш від, які мы самаахрысцілі грамадствам, падзелены на дзве паловы, быццам бы створаныя не роўнымі — "моцнымі" і "слабымі", а грамадскімі дачыненнямі і наогул разведзенымі па розныя бакі працэсу, легкадумна названага прагрэсам. Цяпер нямодна згадваць "тройцу": класікаў, ды я ўсё ж рызыкну "ўваскрэсіць" цікаўнасць да працы Фрыдрыха Энгельса "Аб паходжанні сям'і, прыватнай уласнасці і дзяржавы". Наўрад ці хто лепей здолеў зразумець вытокі нашага "патрыярхальнага" грамадства з пункту гледжання рацыяналістычнай логікі. Згаданая логіка — не адзіная.

Але менавіта гэты тэрмін з эпітэтам "жаночая" можна лічыць вызначэннем другаснасці прыгожай паловы люду людскога. І, хай даруюць мне мілыя каляжанкі, не без падстаў. Ці разумна імкнуцца да таго, што яўна недасканала ў "мужчынскай" цывілізацыі, ды яшчэ пераймаючы метады "моцнага" полу? Ці ёмка, напрыклад, пантэры карыстацца тактыкай слана? Ці не натуральней адчуць сапраўдную жаночую логіку, без двукоссяў? Не, я не заклікаю жанчын вярнуцца "на кухню і ў будуар", як некалі акрэсліла кола іхніх інтарэсаў французская пісьменніца і філосаф Сімона дэ Бавуар. Мне наогул смешнай здаецца вызначаная "мужчынскай" логікай сацыяльная роўнасць. Пераглядаць, а дакладней — пераадчуваць трэба не следствы, а прычыны. І асноўная з іх — усё той жа рацыяналізм.

Калі ў Эрыха Фрома запыталіся, якія аўтары зрабілі на яго найбольшы ўплыў, то сярод іншых ён назваў і Іагана Якава Бахафена, забытага ўжо тады першаадкрывальніка матрыярхату. Я цытую Фрома:"Мала хто памятае, у чым сутнасць адкрыцця Бахафена. На самапраўдзе ён не толькі дапамог уведаць чалавецтву той факт, што патрыярхальнаму грамадству папярэднічаў свет матрыярхальны, але і параўнаў іх, падрабязна апісаў. Калі быць зусім сціслым, то розніца палягае ў тым, што матрыярхат абірае **прынцып безумоўнай чалавечай любові** (падкрэслена мной.-Г.Б.). Маці любіць сваіх дзяцей незалежна ад іх паводзін, проста таму, што яны — яе дзеці. (І сапраўды, калі б маці любіла дзіцятка толькі калі яно ёй усміхаецца, то большасць дзяцей проста памерла б з голаду). А бацькоўскі прынцып іншы: бацька любіць дзяцей за паслухмянасць і за тое, што яны да яго падобныя. Самай бліскучай ілюстрацыяй гэтага з'яўляецца Антыгона. У ёй жыве матрыярхальны прынцып:"**Я магу дадаць любові, але я не магу далучыцца да нянавісці**". А Крэон — прадстаўнік патрыярхальнага прынцыпу. (Я нават асмеліўся б сёння сказаць — фашысцкага): гэта прынцып адназначнага пераўзыходжання дзяржаўных законаў над усімі чалавечымі каштоўнасцямі".

... Мы зноў імкнёмся да сацыяльнай роўнасці. І зноў клічам на дапамогу дзяржаўныя "патрыярхатныя" законы. Мы хочам вынішчыць прастытуцыю, быццам забываючыся, што караніцца яна перш за ўсё ў другаснасці пачуцця над інстынктам. Мы спяшаемся забараніць парнаграфію, быццам не заўважаючы таго, што ў духоўна развітых асоб яна ніколі не мела попыту. Мы заклікаем жанчыну вярнуцца ў сям'ю (быццам гэтае "вяртанне" выведзе грамадства, падзеленае на "ячэйкі", з крызісу!), адначасова вызначаючы прыярытэт сытага страўніка і шпіталёвай чысціні над складаным светам чалавечых эмоцый, глыбокіх асабістых сувязей, самых трывалых пачуццяў.

Ідучы па рацыяналістычнаму шляху, чалавецтва страціла не адну вонкавую, але і ўнутраную гармонію і апынулася, з аднаго боку, пад пагрозай глабальнага экалагічнага крызісу, а з другога,— ва ўладзе руйнуючых вібрацый уласна-грамадскіх лакальных праблем.

Як згарманізаваць нашу цывілізацыю? Ці не па прынцыпу Антыгоны: "Я не магу далучыцца да нянавісці"? Ці не па прынцыпу Хрыста: "Палюбі бліжняга свайго?" Даруй, Божа, але мне здаецца, што словы гэтыя Сын Твой пачуў ад Маці...

Можа, хоць цяпер, калі "магістральны" шлях стаў смяротна небяспечным, усё людства, непадзеленае на паловы, адчуе сябе слабым і... мудрым? "Слабае перамагае моцнае, мяккае перамагае цвёрдае, ціхае перамагае гучнае". Нездарма Еўропа (у якую так імкнецца вярнуцца Беларусь) усё больш уважліва ўглядаецца ў старажытнакітайскія іерогліфы. А адзін з самых загадкавых і парадаксальных заходніх навукоўцаў, пачынальнік сінергетыкі Ілля Прыгожын "перастварыў" вышэйзгаданы прынцып Лао-цзы прыкладна так: "**Галоўнае — не сіла, а правільная тапалагічная канфігурацыя, архітэктура ўздзеяння на складаную сістэму. Малыя, але правільна арганізаваныя — рэзанансныя — уздзеянні на складаныя сістэмы надзвычай эфектыўныя... А моцныя, але няправільныя, "лабавыя" высілкі не даюць пажаданых вынікаў і нават нясуць шкоду, калі яны супярэчаць уласным тэндэнцыям самаразвіцця складанаарганізаваных сістэм**".

Ці не здаецца вельмі сугучным гэтай цытаце звыклае выслоўе "шукайце жанчыну!"?

Заснавальнікі:

Асацыяцыя беларускіх выданняў, ТБМ імя Ф.Скарыны, Саюз юрыстаў Рэспублікі Беларусь, БСДГ.

Старшыня Рады "Грамады" Анатоль ВЯРЦІНСКІ.
Галоўны рэдактар Валеры ГРЫШАНОВІЧ.

Рада "Грамады": Уладзімір Арлоў, Анатоль Гурыновіч, Леанід Дзягілеў, Уладзімір Заблоцкі, Сяргей Законнікаў, Міхась Івановіч, Мікалай Крыжаноўскі, Уладзімір Куляжанка, Анатоль Сідарэвіч, Алег Слука, Сцяпан Сокал, Алег Трусаў, Яўген Цумараў.

ГРАМАДА

Адрас: 220016, г.Мінск, Партызанскі праспект, 83/53.

Рэдакцыйна-выдавецкі комплекс "Народнай газеты".
Выдавецтва "Полымя".
Друкарня "Беларускі Дом друку".

М 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12
Д 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12